

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Karin Norgren

Samtycke och tvång
i svensk och engelsk
våldtäktslagstiftning

Examensarbete
20 poäng

Handledare:
Ulrika Andersson

Ämnesområde:
Straffrätt

Ht 2005

Innehåll

SAMMANFATTNING	1
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Problemformulering	6
1.3 Metod	7
1.4 Betydelsen av kön	7
2 VÅLDTÄKTSREGLERINGEN I SVENSK RÄTT	8
2.1 Inledning	8
2.2 Våldtäktsparagrafen i korthet	8
2.3 Gällande rätt och bakgrund	9
2.3.1 Inledning	9
2.3.2 Gemensamt för första och andra stycket	9
2.3.3 Första stycket	10
2.3.4 Andra stycket	11
2.3.5 Övrigt	12
3 ENGELSK RÄTT	14
3.1 Inledning	14
3.2 Våldtäktsparagrafen i korthet	14
3.3 Presumtionsregler	15
3.4 Samtycke och underkastelse	15
3.5 Mannens insikt	16
3.6 Bevisning	17
3.7 Övrigt	17
4 SAMTYCKESREGLERING I SVENSK RÄTT?	19
4.1 Inledning	19

4.2	Diskussion i förarbeterna	19
4.2.1	Skäl för samtyckesreglering	19
4.2.2	Skäl emot samtyckesreglering	20
4.2.3	Borttagande av tvång när offret är ett barn	21
4.3	Varierad betydelse av begreppet samtyckesreglering	21
4.4	Solariefallet och samtyckesreglering	23
4.5	Har vi redan samtyckesreglering?	24
4.6	Sammanfattning	25
5	PROBLEM I SVENSK RÄTT	27
5.1	Inledning	27
5.2	Offret måste sätta gränserna	27
5.3	"Glappet"	28
5.4	Samtyckesreglering tillämpas i Sverige	28
5.5	Rättsfall som illustrerar problem med lagstiftningen	29
5.5.1	Inledning	29
5.5.2	Södertäljefallet	29
5.5.3	Tumbamålet	30
5.6	Den nya lagens tillämpning	33
5.6.1	Inledning	33
5.6.2	Rättsfallet B 5763-05	33
6	BULGARIENDOMEN	35
6.1	Fallet i korthet	35
6.2	Europadomstolens översikt av europeisk lagstiftning	36
6.3	Bulgariendomens betydelse för svensk lagstiftning	37
6.4	Sammanfattning	38
7	PROBLEM MED SAMTYCKES-REGLERING OCH ALTERNATIVA LÖSNINGAR	40
7.1	Inledning	40
7.2	Offerfokusering	40
7.3	Samtyckesreglering i utveckling	41
7.3.1	Michigan, USA	41
7.3.2	Victoria, Australien	42

8	SLUTSATSER	44
8.1	Svensk rätt	44
8.2	Förarbetena	44
8.3	Bulgariendomen	45
8.4	Engelsk rätt	46
8.5	Slutligen	46
	BILAGA A	47
	BILAGA B	49
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	50
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	52

Sammanfattning

Jag har i denna uppsats valt att undersöka samtyckesreglering när det gäller våldtäktsmål. Samtyckesreglering innebär i England att om kvinnan inte samtycker är det våldtäkt, gärningsmannen behöver inte använda sig av våld eller hot som i Sverige. I svensk lagtext finns det krav på tvång men i praktiken diskuteras ofta kvinnans eventuella samtycke. HD uttalade i Tumbamålet att våld eller hot enbart ska ses som delbevisning för bristande samtycke. Dessutom menade sexualbrottskommittén att bristande samtycke ligger i själva konstruktionen av våldtäktsparagrafen även om det inte finns något rekvirit angående detta. I de svenska domstolarna undersöks ofta samtycke, detta kombinerat med ett krav på tvång.

I övrigt kan sägas att svensk rätt ställer höga krav på offret, befinner hon sig inte i ett hjälplöst tillstånd måste hon på något sätt klargöra att hon inte vill ha samlag, se Solariefallet. Hjälplöst tillstånd omfattar bara sådana situationer då kvinnan till exempel varit medvetslös eller redlöst berusad. Begränsningarna av hjälplöst tillstånd och kravet på att kvinnan ska ha klargjort sin ovilja har lett till att vissa situationer faller utanför, exempelvis i fall där kvinnan varit mycket berusad men fortfarande vid medvetande. Denna problematik finns kvar i lagen som infördes våren 2005.

I förarbetena inför den svenska lagändringen våren 2005 diskuterades ett eventuellt införande av samtyckesreglering. Regeringen valde dock att behålla kravet på tvång, främst med hänvisning till den oro för att en samtyckesreglering skulle leda till en ökad offerfokusering.

I förarbetena till lagen var bilden av samtyckesreglering tvetydig, på vissa ställen fick läsaren uppfattningen att med en samtyckesreglering var offret tvungen att uttrycka sitt bristande samtycke och att detta skulle leda till svårigheter med att exempelvis skydda berusade personer. I andra stycken argumenterades att om tyst bristande samtycke tilläts skulle detta resultera i en minskad rättsäkerhet för den åtalade. Hur skulle en man kunna förstå att kvinnan inte samtyckte om hon inte uttalade det, frågade sig kommittén.

Jag har även undersökt engelsk rätt där samtyckesreglering tillämpas, dels för att undersöka vilka problem som finns där, dels för att använda den engelska rätten som mall när jag granskar diskussionen i förarbetena. År 2003 ändrades lagen i England, ändringen innebar inte några större skillnader i praktiken utan har främst gjort att lagen är tydligare och mer lättillgänglig eftersom de viktigaste delarna nu finns reglerade i lagtext. Det stora problemet i engelsk rätt är den offerfokusering som bland annat innebär att tidigare sexuell historia är en viktig del av bevisningen. Sedan 1999 finns det i ”Youth justice and criminal evidence act” regler om när sexuell historia får användas men i det första fallet som nådde överhuset efter att lagen infördes gavs den en mycket vid tolkning och parlamentets intentioner med lagen ignorerades.

I den så kallade Bulgariendomen diskuterade Europadomstolen tvång och samtycke. Domen har gett upphov till olika åsikter om följderna för svensk rätt. Fallet rörde en 14-årig flicka som hävdade att hon blivit våldtagen av två män. Utredningen av fallet lades ner eftersom det inte kunnat visas att männen använt sig av våld eller hot och inte heller att flickan gjort motstånd. Fallet togs upp av Europadomstolen som konstaterade att de omständigheter som skulle ha kunnat stödja flickans berättelse inte undersöktes eftersom det lades för stor vikt vid hot eller våldsanvändning och att motstånd praktiskt taget klassificerade som ett brottsrekvisit. I domen sägs att alla sexuella handlingar som sker med bristande samtycke ska bestraffas. Den svenska regeringen menade dock att domen inte innebär att Sverige måste införa samtyckesreglering. Lagrådet var av en annan åsikt och menade att frågan bör utredas ytterligare. Dessutom föreslog de en utvidgning av uttrycket hjälplöst tillstånd eftersom detta skulle vara i linje med domen. Denna utvidgning blev inte del av den nya lagen eftersom det ansågs att detta skulle leda till avgränsningssvårigheter. Någon ytterligare utredning genomfördes heller aldrig.

Förord

Jag vill säga tack till Mamma, Pappa och Björn för all hjälp och uppmuntran! Ni är bäst!!!

I would like to say thank you to Tommy for listening to me talk about the dissertation, alot... and for being the best boyfriend there is!

Tack också mina schysta polare i Lund och Malmö som låter mig bo på era soffor när jag hälsar på och som mailat över information från databaser som jag inte haft tillgång till här. Dessutom har det piggat upp med skvaller och annat skoj när det gått långsamt med uppsatsen. Tack Anna och Helena. Extra tack till Frida och Per där jag numera har eget rum(!) och Linda och Jonas som kommit med bra åsikter!

Jag vill också tacka min handledare, Ulrika som försökt få mig på rätt spår när jag varit ute och snurrat.

Förkortningar

BrB	Brottsbalken
BRÅ	Brottsförebyggande Rådet
CA	Court of Appeal
Crim LR	Criminal Law Review
Dir	Direktiv
DN	Dagens Nyheter
HD	Högsta Domstolen
HORS	Home Office Research Study
HovR	Hovrätten
ICC	International Criminal Court
JT	Juridisk Tidskrift vid Stockholms Universitet
JuU	Justitiekottet
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv
QB	Queens Bench
SOA	Sexual Offences Act 2003
SOU	Statens Offentliga Utredningar
SvD	Svenska Dagbladet
TR	Tingsrätten
YJCE	Youth Justice and Criminal Evidence act

1 Inledning

1.1 Bakgrund

I svensk våldtäktslagstiftning finns krav på att samlaget¹ utförts med tvång, gärningsmannen måste ha hotat eller använt sig av våld för att genomföra den sexuella handlingen. Kravet på våld är i praktiken lågt, det räcker med ett fasthållande eller ett begränsande av rörelsefriheten. Om offret befinner sig i ett hjälplöst tillstånd, hon är till exempel medvetslös eller redlöst berusad krävs inget tvång utan det räcker med att mannen har utnyttjat situationen.

Andra länder exempelvis England² har istället samtyckesreglering. Detta innebär att det är våldtäkt om en person inte samtycker till samlag. Gärningsmannen behöver inte hota eller använda våld för att det ska klassificeras som våldtäkt. Men våld används självklart som bevisning för att det inte fanns samtycke. Intressant är att i länder med samtyckesreglering anser många att det skulle vara ett steg framåt att ta bort samtycke och enbart fokusera på tvång. I Sverige och andra länder med krav på tvång anses istället att samtyckesreglering bör införas och krav på våld eller hot tas bort.

Inför lagändringen i Sverige våren 2005 diskuterades ett eventuellt införande av samtyckesreglering i förarbetena. Regeringen valde dock att behålla kravet på tvång främst med hänvisning till att samtyckesreglering skulle kunna leda till en ökad fokusering på offret³.

Problematiken med tvång och samtycke diskuterades även i en dom från Europadomstolen. I domen uttalades att medlemsländerna effektivt måste åtala och bestraffa ”every non consensual sexual act”. Om domens betydelse för svensk lagstiftning finns delade meningar. Vissa menar att Sverige måste införa samtyckesreglering för att inte bryta mot konventionen om de mänskliga rättigheterna medan andra menar att lagen inte behöver ändras.

Våldtäkt och samtycke har diskuterats livligt i media främst på grund av ett antal uppmärksammade domar, bland annat Tumba- och Södertäljemålet. Båda dessa fall rörde en ensam berusad kvinna/flicka som blev utnyttjad av flera män. Fallen illustrerar problemet med ”glappet” mellan första och andra stycket i våldtäktsparagrafen. Offret är exempelvis inte tillräckligt berusad för att kunna anses vara i hjälplöst tillstånd men kan inte heller freda sig ordentligt. Detta glapp finns kvar med den nya lagen.

I Tumbafallet uttalade HD sig även angående betydelsen av samtycke och menade att hot och våld enbart ska ses som delbevisning till bristande

---

¹ Paragrafen omfattar även annan sexuell handling som till kränkningens art och omständigheterna i övrigt är jämförlig med samlag.

² När jag i uppsatsen skriver England syftar jag på England och Wales.

³ När jag talar om offerfokusering menar jag en negativ sådan, bland annat att under rättegången är offrets beteende i fokus exempelvis personliga omständigheter som tidigare sexuella erfarenheter. Ett annat exempel är att det är offrets motstånd som undersöks istället för gärningsmannens tvång.

samtycke. Detta kan ifrågasättas, i svensk lag finns inget krav på bevisning om bristande samtycke och det borde räcka med att visa tvång. Inte heller krävs det i svensk rätt att offret gör fysiskt motstånd men hon måste på något sätt klargöra att hon inte vill ha samlag.

Även om samtyckesreglering och den svenska lagen i många fall skulle omfatta samma situationer med tanke på det låga kravet på tvång i svensk rätt ger de olika regleringarna uttryck för två skilda attityder. Ulrika Andersson undersökte 88 hovrättsdomar från 1999 och kom fram till att kvinnans vilja var i fokus och att det är hon som måste sätta gränserna genom att säga ifrån eller göra motstånd. Andersson menar att kvinnokroppen ses som öppen och tillgänglig.⁴ Ulla Hoffman (vänsterpartiets representant i sexualbrottsutredningen) menar att i Sverige är utgångspunkten att kvinnor alltid vill ha sex med alla män.⁵ Samtyckesreglering kan ses som uttryck för ett motsatt synsätt, kvinnan ses som tillgänglig först när hon gett sitt samtycke. Det finns dock andra problem med samtyckesreglering, om det tillåts kan det leda till offerfokusering. I England märks detta tydligt, attityden vid rättegång och det utbredda användandet av tidigare sexuella erfarenheter som bevisning är exempel på detta.

1.2 Problemformulering

Jag har i denna uppsats valt att se närmare på samtyckesreglering när det gäller våldtäkt. Jag kommer främst att fokusera på följande material och frågeställningar:

- ☒ Svensk rätt - vilka problem finns i Sverige och skulle samtyckesreglering kunna vara lösningen på dessa?
- ☒ Svenska förarbeten - vad menade sexualbrottskommittén med samtyckesreglering?
- ☒ Bulgariendomen – i domen diskuterar Europadomstolen vad som är ett tillräckligt starkt skydd mot sexuella övergrepp. Räcker det med ett krav på tvång eller ska alla handlingar som skett med bristande samtycke bestraffas?
- ☒ Engelsk rätt - I engelsk rätt tillämpas samtyckesreglering, hur fungerar det där och vad vilka problem finns? Jag använder även den engelska rätten som mall när jag undersöker de oklarheter angående samtyckesreglering som finns i förarbetena.

Samtyckesreglering är det som är centralt i denna uppsats men det är självklart svårt att strikt dra gränsen. För att få en helhetsbild måste även bakgrund och övriga frågor diskuteras. Jag går igenom svensk och engelsk gällande rätt som en bakgrund till följande diskussion.

---

⁴ Andersson 2004, s 264-266

⁵ DN.se, 2004-12-08

1.3 Metod

Framställningen bygger på traditionell rättsdogmatisk metod. Rättspraxis har på valda ställen fått illustrera tillämpningsproblem. Jag har även använt mig av genusvetenskaplig litteratur. Eftersom ämnet ständigt diskuteras i media har jag använt artiklar för att förmedla olika åsikter.

1.4 Betydelsen av kön

Jag kommer i denna uppsats använda ”hon” när jag talar om offret och ”han” när jag talar om gärningsmannen. Jag är medveten om att det inte alltid är så men om man inte tar hänsyn till kön förloras en del av förståelsen för problematiken. Som exempel kan nämnas presumtionen om att kvinnans sexualitet är passiva och att det därmed kan vara svårt för en man att veta om kvinnan vill eller inte. När jag skrivit denna uppsats har jag haft betydelsen av kön i ”bakhuvudet” men i det material jag utgått ifrån, exempelvis förarbeten har det inte funnits någon diskussion angående detta. Ulrika Andersson menar att det saknas en medvetenhet om att problematiken grundar sig i föreställningar om kön. Hon påpekar att det inom andra forskningsområden ses som självklart men att rättstillämpningen har misslyckats att ta hänsyn till denna forskning.⁶

---

⁶ Andersson 2004/05, s 228

2 Våldtäktsregleringen i svensk rätt

2.1 Inledning

Lagreglering av våldtäkt har under historiens gång haft som syfte att skydda olika intressen, från början var det äktenskapet och arvsrätten, senare sexualmoralen för att i nutid skydda kvinnors personliga och sexuella integritet. I missgärningsbalken 1734 stadgades att våldtäkt begås med våld och mot kvinnans vilja. Kravet på att samlaget skulle vara mot kvinnans vilja fanns kvar ända till 1962 års brottsbalk. Resonemanget lever dock fortfarande kvar, i lagen finns enbart ett krav på tvång men i rätten diskuteras kvinnans eventuella samtycke.

Fram till 1918 var allt sexuellt umgänge förutom inom äktenskapet förbjudet och därför var kvinnans vilja viktig. Om kvinnan samtyckt straffades båda parter med böter. Saknades samtycke straffades enbart mannen. Med denna reglering hade kvinnan något att vinna på att hävda att hon blivit våldtagen och rädslan för falska anklagelser om våldtäkt verkar finnas kvar än idag.⁷

Jag kommer i detta kapitel undersöka svensk våldtäktsreglering. I stycke 2.2 redogör jag kortfattat för gällande rätt för att ge en helhetsbild av hur lagen fungerar. I där på följande stycke beskrivs lagen mer ingående och bakgrunden till ändringarna som skedde våren 2005. Jag kommer i detta kapitel inte beskriva diskussionen angående tvång och samtycke, detta finns i kapitel 4.

2.2 Våldtäktsparagrafen i korthet

Den svenska våldtäktsparagrafen är uppdelad i två stycken. Det första reglerar situationer där gärningsmannen har använt sig av våld eller hot. I det andra regleras de situationer där förövaren inte behövt använda något tvång exempelvis för att offret var medvetslös, sov eller med hänsyn till omständigheterna befann sig i ett hjälplöst tillstånd.

Våldtäktsparagrafen omfattar inte bara samlag utan även annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens art och omständigheterna i övrigt är jämförlig med samlag. Uttrycket sexuell handling är nytt i och med lagändringen våren 2005. Sexuell handling ska innefatta samma situationer som det tidigare ”sexuellt umgänge” alltså vaginala, orala och anala samlag och även en varaktig beröring av könsorganen. Ändringen innebär en viss utvidgning, sexualbrottskommittén ansåg att kränkande beteenden som att släppa sin utlösning eller tömma tarmen på någon skulle vara en del av det nya begreppet. Regeringen var mer restriktiv och menade att dessa

---

⁷ Wennberg 2004/05, s 114-120

situationer kunde omfattas i kombination med andra omständigheter. Framtida rättspraxis kommer att utvisa en mer exakt innebörd av begreppet.

För att uppfylla kravet på våld räcker det att gärningsmannen håller fast eller begränsar offrets rörelsefrihet. Kravet på hot är uppfyllt om gärningsmannen hotar med brottslig gärning, så kallat olaga tvång. Det finns inget krav på att offret ska göra motstånd men hon måste på något sätt göra klart för gärningsmannen att hon inte vill, se Solariefallet. Brist på motstånd ifrågasätts dock många gånger i rätten. Om offret befinner sig i ett hjälplöst tillstånd finns inget krav på att hon ska ha klargjort sin ovilja och ett eventuellt samtycke från en person i detta tillstånd är inte giltigt eftersom det skulle motverka styckets syfte. När det gäller hjälplöst tillstånd har domstolarna varit mycket restriktiva med vad som omfattas av uttrycket. Detta är viktigt eftersom om situationen inte omfattas måste kvinnan klargöra att hon inte vill. Detta har lett till att situationer med exempelvis mycket berusade personer har fallit emellan de båda styckena eftersom kvinnan fortfarande varit medveten men dock inte kunnat säga ifrån.

2.3 Gällande rätt och bakgrund

2.3.1 Inledning

Regeringen beslutade i juni 1998 att tillsätta en kommitté, sexualbrottskommittén för att göra en översyn av lagstiftningen. Kommitténs utredning ”Sexualbrott, ett ökat skydd för den sexuella integriteten och angränsande frågor” var klar i mars år 2001.⁸ Propositionen ”En ny sexualbrottslagstiftning” överlämnades till riksdagen i november 2004 och den nya lagen trädde i kraft den 1 april 2005.⁹

Regeringen ville särskilt att kommittén skulle undersöka om kravet på tvång borde behållas och i sådana fall vilken grad av tvång som vore lämpligt. Utredningen skulle även beakta problemet med sexualbrott mot barn eftersom gärningsmannen i dessa fall oftast inte behöver använda något tvång. Regeringen ville med reformeringen av sexualbrottslagen uppnå ett heltäckande skydd för den sexuella integriteten och att lagstiftningen skulle bli tydligare. De pekade på att synen på sexualbrott ständigt förändras och att attityden mot sexualbrott har blivit hårdare och att detta ska speglas i lagstiftningen.¹⁰

2.3.2 Gemensamt för första och andra stycket

Gemensamt för första och andra stycket är vad för slags sexualhandlingar som omfattas. Förutom samlag innefattas sexuell handling som med hänsyn till kränkningens art och omständigheterna i övrigt är jämförlig med samlag. Uttrycket sexuell handling är nytt i och med den nya lagen, det tidigare ”sexuellt umgänge” ansågs inte lämpligt dels för att ordet är positivt laddat

---

⁸ SOU 2001:14

⁹ Prop 04/05:45 s 18-19

¹⁰ Dir 1998:48, Prop 04/05:45 s 21-22

och omfattar frivilligt sexuellt umgänge men även för att det kräver en viss varaktighet.¹¹ Genom att byta ut sexuellt umgänge mot sexuell handling vidgar man medvetet begreppet något så att till exempel att urinera eller tömma tarmen på någon skulle kunna omfattas även om detta inte inbegriper någon kroppslig kontakt.¹² Sexuellt umgänge omfattade tidigare situationer där gärningsmannen berört offrets kropp med sin penis, ingen kontakt mellan könsorganen var nödvändig, dock krävdes en viss varaktighet och direkt kroppslig beröring.¹³ Definitionen av sexuellt umgänge ledde till problem i praktiken eftersom vissa mycket kränkande beteenden svårligen passade in under begreppet och definitionen tånjdes ut.

Kommittén ansåg att sexuell handling var det bästa alternativet till sexuellt umgänge även om det kan kritiseras för att vara otydligt och därmed strida mot legalitetsprincipen.¹⁴ I propositionen stod man bakom förslaget, dock var vissa remissinstanser kritiska just för att begreppet sexuell handling inte var tillräckligt specifikt. Andra åsikter som framfördes av remissinstanserna var att en legal definition av begreppet sexuell handling borde införas. Vissa av remissinstanserna ansåg att en sådan definition uttryckligen skulle omfatta handlingar som att tömma tarmen, urinera eller släppa sin utlösning på offret. Här ansåg regeringen att definitionen måste hållas öppen och att helhetssituationen måste undersökas. De menade att det är möjligt att en sådan handling i kombination med andra omständigheter ryms inom begreppet sexuell handling.¹⁵ En mer exakt betydelse av uttrycket kommer att utvecklas i rättspraxis.

I samband med diskussionen om sexuellt umgänge/sexuell handling ansåg kommittén även att anknytningen till samlag borde tas bort. Kommittén har strävat efter att göra sexualbrottslagstiftningen tydligare. Den sexuella och personliga integriteten ska vara de primära skyddsintressena och de har därvid velat rikta in sig på kränkningen och inte på handlingen i sig.¹⁶ Detta ansågs dock inte lämpligt i propositionen med tanke på vilka begränsningssvårigheter som skulle uppstå under en längre tid och att regeringen bedömde att dåvarande reglering hade fungerat mycket väl i praktiken.¹⁷

2.3.3 Första stycket

Första stycket i paragrafen omfattar situationer när gärningsmannen har använt våld eller hot. Det krävs inte mycket våld för att det ska bedömas som våldtäkt, det räcker med att gärningsmannen begränsar offrets rörelsefrihet genom att till exempel ligga på henne eller tvinga isär hennes ben. När det gäller hot måste det röra sig om olaga hot, detta innebär att gärningsmannen hotar med att begå brottslig gärning. Tidigare krävdes så

---

¹¹ SOU 2001:14 s 118-119

¹² SOU 2001:14 s 151

¹³ SOU 2001:14 s 145

¹⁴ SOU 2001: s 152

¹⁵ Prop 04/05:45 s 31-34

¹⁶ SOU 2001:14 s 13-18

¹⁷ Prop 04/05:45 s 46

kallat ”rånsvång”, som innebär att hotet ska framstå som trängande för den hotade, jmf rån 8.5 BrB.¹⁸ I propositionen ansågs det önskvärt att utvidga våldtäktsbegreppet genom att sänka kravet på tvång. Detta grundades på forskning som visat att även ett inte särskilt allvarligt hot eller relativt lindrigt våld kan det betvinga en människa. Dessutom svarade inte det högt ställda kravet på tvång mot det låga kravet på våld. Regeringen ansåg det dock olämpligt att gå så långt som kommittén föreslagit. Som exempel ansågs inte att en situation med hot om att avslöja otrohet skulle falla inom våldtäktsparagrafen eftersom detta kan leda till en uttunning av begreppet. Regeringen tillstyrkte dock att kravet skall sänkas så att till exempel en situation då någon börjar förstöra annans tillhörigheter omfattas eftersom detta är ett hot om fortsatt skadegörelse. Det räcker numera med olaga tvång.¹⁹

En viktig skillnad mellan styckena är att i det första stycket måste offret på något sätt klargöra sin ovilja. Detta framkom av HD:s kommentarer i det så kallade Solariefallet, där det uttalades att det inte krävs något fysiskt motstånd om kvinnan på annat sätt gör klart att hon inte vill.²⁰ Detta har lett till höga krav på att kvinnan själv ska sätta gränser för övergreppet vilket har varit särskilt problematiskt i situationer som gränsat mot hjälplöst tillstånd.

2.3.4 Andra stycket

Andra stycket omfattar de situationer där gärningsmannen inte behövt använda våld eller hot på grund av att kvinnan befann sig i ett hjälplöst tillstånd till följd av medvetlöshet, sömn, berusning eller annan drogpåverkan, kroppsskada eller psykisk störning eller med hänsyn till omständigheterna. Listan är ej uttömmande, i Södertäljemålet uttalade HD att berusning i kombination med andra omständigheter kan bedömas som hjälplöst tillstånd.²¹

Innan lagändringen reglerades dessa situationer i paragrafen om sexuellt utnyttjande vilket innebar att straffet var lägre och att brottet sågs som mindre allvarligt. Inför ändringen diskuterades om sexuellt utnyttjande skulle överföras till våldtäktsparagrafen eller om straffvärdet istället skulle höjas. Det ansågs lämpligare att dessa situationer klassades som våldtäkt då den enda egentliga skillnaden var offrets berusningsgrad och därmed förmågan att värja sig. Det skulle kunna ses som stötande att det inte är våldtäkt när offret är i en så utsatt situation att inget våld behövs.²² Det är en lika grov kränkning att utnyttja en berusad person som att tvinga någon till samlag. Kränkningen ska reflekteras av lagen och detta var kommitténs anledning till att flytta över delar av sexuellt utnyttjande till våldtäktsparagrafen. Ytterligare en anledning till förändringen är hur

---

¹⁸ Brottsbalken, en kommentar 6:7

¹⁹ Prop 04/05:45 s 44-46

²⁰ NJA 1988 s 40, s 49

²¹ NJA 1997 s 538 s 566

²² SOU 2001:14 s 13-18

våldtäkt definierats i praktiken. Det enda våld som krävts är ett fasthållande, detta gör att de båda gärningarna borde bedömas mer lika.²³

Kommittén ville enbart överföra de situationer där offret var i ett hjälplöst tillstånd på grund av alkoholkonsumtion. I propositionen diskuterades uppdelningen mellan hjälplöst tillstånd till följd av alkoholförtäring och andra hjälplösa tillstånd. Det ansågs på grund av rättviseskäl som en olämplig lösning och därför föreslogs att alla tillstånd av hjälplöshet skulle överföras till våldtäktsparagrafen. Kvar under sexuellt utnyttjande finns utnyttjande av person i beroendeställning.

Ytterligare kritik framförde vissa av remissinstanserna. De hävdade att språkligt sett passar det inte att utnyttjandesituationen omfattas av våldtäktsparagrafen, just för att inget våld har använts.²⁴

Inför lagändringen diskuterades vad som skulle rymmas under begreppet hjälplöst tillstånd. Kommittén ansåg att en hotfull situation borde omfattas. Regeringen menade att detta redan var fallet i praktiken och därför behövdes detta inte skrivas in i lagtexten.²⁵ Lagrådet föreslog att ”en utsatt situation” skulle inkluderas eftersom det vore i linje med Bulgariendomen, se kapitel 6. I propositionen påpekades att förslaget skulle leda till avgränsnings-svårigheter och att vissa utsatta situationer redan omfattades.²⁶

Som jag påpekat i ovanstående stycke så har begränsningarna av hjälplöst tillstånd i kombination med kravet på att kvinnan måste säga ifrån lett till problem. När det gäller detta har den nya lagen inte ändrat situationen eftersom hjälplöst tillstånd inte utvidgats och det fortfarande krävs att kvinnan sätter gränserna.

2.3.5 Övrigt

Kommittén föreslog att begreppet mindre allvarlig våldtäkt skulle tas bort helt på grund av att det är motsägelsefullt att först hävda att våldtäkt är det allvarligaste sexualbrottet men samtidigt ge domstolen utrymme att pröva om våldtäkten var av mindre allvarlig slag.²⁷ På den punkten fick kommittén inte medhåll i propositionen, dels med tanke på att regeringen redan gått längre än kommittén föreslagit och flyttat över alla hjälplösa tillstånd till våldtäktsparagrafen och dels med tanke på vilken mängd av situationer som ska rymmas i paragrafen.²⁸ I propositionen förespråkades istället att uttrycket ”mindre allvarlig” byts ut mot ”mindre grov” eftersom det förstnämnda kan misstolkas. Förslaget fick viss kritik eftersom även det kan missförstås och uppfattas som ett brott av normalgraden. Detta torde dock inte vara ett problem eftersom graden av brottet med all tydlighet framgår av straffskalan.²⁹

---

²³ SOU 2001:14 s 172-174

²⁴ Prop 04/05:45 s 48-50

²⁵ Prop 04/05:45 s 51

²⁶ Prop 04/05:45 s 50-51

²⁷ SOU 2001:14 s 178-179

²⁸ Prop 04/05:45 s 53-54

²⁹ Prop 04/05:45 s 55

Kommittén ansåg det även önskvärt att utvidga möjligheterna att döma för grovt brott och använde som exempel ett hovrättsfall där kommittén ansåg att det borde ha dömts för grovt våldtäkt. I HovR ändrades domen från grov till våldtäkt av normalgraden med motiveringen att hoten och misshandeln var för sig inte kunde bedömas som grova och därför kunde inte heller våldtäkten det. Kommittén menade att det inte kan jämföras med grov misshandel eftersom vid våldtäktsbrott tillkommer kränkningen av den sexuella och personliga integriteten och det bör alltså inte krävas lika mycket våld som vid grov misshandel.³⁰ Kommittén fick medhåll i propositionen och regeringen föreslog att i en ny lag ska grov våldtäkt definieras som ”om våldet eller hotet varit av en särskilt allvarlig art” istället för som tidigare om våldet var livsfarligt eller om gärningen har orsakat allvarlig skada eller allvarlig sjukdom.³¹ Det ansågs även att det ska framgå av lagtexten att våldtäkten är grov om det varit en så kallad gruppvåldtäkt eller om gärningsmannen visat särskild hänsynslöshet eller råhet.³²

---

³⁰ SOU 2001:14 s 180-181. Rättsfallet som referats till är 1996-12-19 mål B 2494/96

³¹ Prop 04/05:45 s 55

³² Prop 04/05:45 s 57-58

3 Engelsk Rätt

3.1 Inledning

Engelsk rätt bygger på rättsfall, så kallad case law. Lagen bestäms i rättsfallen och växer fram ur dessa. I vissa fall kodifieras sedan detta och det finns även reglering i lagtext. Våldtäktsbestämmelserna fanns till att börja med enbart reglerat i tidigare rättsfall men finns nu i lagtext.

När den svenska kommittén gjorde sin undersökning av engelsk rätt förbereddes den engelska lagändringen som trädde i kraft 2003. Den största skillnaden med denna ändring är att samtycke numera har en definition i lag. I övrigt har inte lagen inte ändrats. Listan med presumtionsregler angående samtycke finns nu i lagtext men innehållet är inte nytt eftersom presumtionsreglerna grundar sig på tidigare rättsfall. Tillämpningen är alltså i princip samma, den stora skillnaden är att lagen har blivit tydligare och mer lättillgänglig eftersom tidigare praxis uttrycks direkt i lagtexten.

3.2 Våldtäktsparagrafen i korthet

I England tillämpas samtyckesreglering, det vill säga om kvinnan inte samtycker till samlaget är det våldtäkt. Det krävs inget våld eller hot för att ett oönskat samlag ska bedömas som våldtäkt även om det används som bevisning för att samlaget inte har skett med samtycke. Samtycke är sedan 2003 definierat i lag, det ska vara lämnat av fri vilja och kvinnan ska ha frihet och kapacitet att samtycka för att det ska vara giltigt. Bristen på samtycke behöver inte ha kommunicerats i vare sig ord eller handling, se rättsfallet Olugboja nedan.³³ En uppfattning om att det finns samtycke måste vara både uppriktig och rimlig. När detta ska bedömas undersöks bland annat vad mannen gjorde för att försäkra sig om att det förelåg samtycke, se section 1.2 Sexual Offences Act, SOA.

Våldtäkt kan bara begås av en man eftersom penetration måste ske med penis.

Första paragrafen SOA reglerar våldtäkt.

1 Rape

(1) A person (A) commits an offence if-

- (a) he intentionally penetrates the vagina, anus or mouth of another person (B) with his penis,*
- (b) B does not consent to the penetration, and*
- (c) A does not reasonably believe that B consents*

---

³³ Smith 2003, s 468

(2) Whether a belief is reasonable is to be determined having regard to all the circumstances, including any steps A has taken to ascertain whether B consents.

(3) Sections 75 and 76 apply to an offence under this section

I paragraf 74 SOA definieras samtycke som;

74 “Consent”

”For the purposes of this (Act) a person consents if he agrees by choice, and has the freedom and capacity to make that choice”

3.3 Presumptionsregler

Samtyckesregleringen i England har lett till en stor fokusering på offrets beteende. Denna fokusering ville man minska genom att 2003 införa en paragraf med presumptionsregler angående själva samtycket. I paragrafen³⁴ ger lagstiftaren exempel på olika situationer när det förutsätts att det inte föreligger samtycke, exempelvis om samlaget föregicks eller genomfördes med våld, kvinnan sov eller var medvetslös eller att offret på grund av handikapp var hindrad från att förmedla samtycke. Det stadgas att om åklagaren kan visa att mannen har genomfört den relevanta handlingen, det vill säga samlaget, och att en av de uppräknade situationerna förelåg, antas att samtycke saknades. Det måste även visas att mannen var medveten om att en av situationerna som anges i paragrafen var för handen. Presumtionen är dock inte slutgiltig, mannen kan försöka att bevisa att det trots allt förelåg samtycke. Bevisbördan är alltså omvänd när det gäller själva samtycket och mens rea (uppsåtet).

Presumptionsreglerna har fått mycket kritik för att de anses strida mot oskyldighetspresumtionen och därmed Europakonventionen. Regeln missförstås dock ofta så att man tror att bevisbördan är helt omvänd. Så är inte fallet, först måste åklagaren visa att samlaget ägde rum och att till exempel kvinnan var medvetslös. Det presumeras då att det inte fanns samtycke, den åtalade måste för att bli friad visa att det faktiskt fanns samtycke istället för att åklagaren ska visa bristande samtycke.

Det finns ytterligare två presumptionsregler som jag kort ska nämna, då de inte har särskilt stor betydelse i praktiken. Dessa reglerar situationer när det kan visas att den åtalade har misslett offrets angående gärningens natur eller föreställt vara en person som offret känner, till exempel en pojkvän. Då föreligger inte genuint samtycke och den åtalade döms för våldtäkt.

3.4 Samtycke och underkastelse

I rättsfallet *Olugboja*³⁵ specificerades betydelsen av begreppet samtycke. Det som bestämdes i rättsfallet är fortfarande tillämpligt i praktiken.

---

³⁴ SOA section 75

³⁵ *Olugboja CA [1982] QB 320*

Den åtalade och den medåtalade träffade målsäganden och hennes väninna på ett diskotek och erbjöd dem skjuts hem. Istället körde de dem till den medåtalades hus. Flickorna vägrade att gå in och började gå därifrån men den medåtalade följde efter och våldtog målsäganden. Alla tre gick sedan tillbaka till huset där den medåtalade släpade in målsägandens väninna i ett rum. Den åtalade sa åt målsäganden att han tänkte ha samlag med henne. Flickan grät och berättade om den tidigare våldtäkten och bad honom att lämna henne ifred. Mannen insisterade och sa åt henne att hon skulle bli hemskjutsad när han haft samlag med henne och att hon skulle ta av sig byxorna. Målsäganden gjorde som mannen sagt och han genomförde ett samlag med henne, hon gjorde inget motstånd.³⁶ Frågan var om flickan hade samtyckt till samlaget. Mannen dömdes i första instans och målet överklagades.

Det som diskuterades i appellationsdomstolen var om det var nödvändigt att samtycket var framkallat av våld, hot eller bedrägeri som tidigare i common law eller om det var tillräckligt att bevisa att målsäganden faktiskt inte hade samtyckt. I lagen finns inget krav på tvång för våldtäktsansvar. Det avgörande är om det vid tiden för samlaget finns samtycke. I domen framhålls att juryn ska få instruktioner om att det är skillnad mellan samtycke och underkastelse. Det kan vara svårt att dra en gräns mellan dessa två begrepp men det är juryn som ska avgöra i varje enskilt fall. Domaren i den första instansen uttalade att det som ska undersökas är "any constraints operating on the complainants mind" (tvång som påverkade målsäganden) när samlaget genomfördes. Detta ansågs vara en alltför bred tolkning eftersom det skulle omfatta utpressning som att avslöja otrohet eller något liknande. I detta sammanhang var det dock inte fel på grund av att domaren använde uttrycket på ett sätt som gjorde att det inte kunde tolkas som mindre allvarligt tvång. Mannen dömdes för våldtäkt.

Rättsfallet *Olugboja* är från 1981 och sedan dess har lagen ändrats, fallet gäller fortfarande som tolkning av lagen även om det nu finns en definition av samtycke i section 74, SOA. Med den nuvarande definitionen hade domstolen antagligen kommit till samma slutsats som i målet i fråga. För att kunna samtycka måste kvinnan ha frihet och kapacitet att göra det. I det här fallet kan flickan inte anses vara helt fri att samtycka eftersom hon blivit vilseledd och förd hem till en av gärningsmännen. Det har dock framförts kritik om att samlag som skett under liknande omständigheter, exempelvis då att inga direkta hotelser har uttalats, inte leder till åtal.³⁷

3.5 Mannens insikt

Försvar mot en anklagelse om våldtäkt kan vara att mannen trodde att det förelåg samtycke. Denna regel har sitt ursprung i rättsfallet *DPP v. Morgan*³⁸ där det uttalades att en genuin men helt orimlig tro att det fanns

---

³⁶ *Olugboja CA* [1982] QB 320

³⁷ *Bulgariendomen* p 141

³⁸ [1975] 2 All ER 347

samtycke skulle leda till en friande dom. Engelsk rätt har lämnat detta bakom sig. Det måste nu vara en genuin och objektivt sett rimlig tro (reasonable belief) för att vara ansvarsbefriande.

I rättsfallet bjöd en man in tre arbetskamrater till sitt hem för att ha samlag med hans fru. Han sa att hon var "kinky" och skulle göra motstånd eftersom det gav henne extra njutning. Morgan själv kunde inte dömas för våldtäkt på grund av undantaget för våldtäkt inom äktenskapet (numera borttaget). De övriga männen hävdade att de hade trott att det förelåg samtycke. I fallet sades att om männen genuint trodde att det förelåg samtycke skulle de inte dömas. Här valde rätten att inte tro på männen och de fälldes för våldtäkt.³⁹ I nu gällande lag måste det röra sig om en rimlig uppfattning att kvinnan samtyckt. När detta bedöms ska alla omständigheter undersökas och speciellt vad mannen gjorde för att försäkra sig om samtycke.

3.6 Bevisning

England har till skillnad från Sverige inte fri bevisprövning och detta påverkar hur processen ser ut. Denna reglering är av intresse då en av anledningarna till att inte införa samtyckesreglering i Sverige var oron att detta skulle leda till en större fokusering på offret. Detta verkar också vara fallet i England trots reglering om när till exempel tidigare sexuella erfarenheter får användas i rätten. I "Youth Justice and Criminal Evidence Act 1999", YJCE, finns regler angående bevisning om tidigare sexuella erfarenheter. Sådan bevisning får bara användas om rätten ger tillstånd. Tillstånd ska bara givas under speciella förutsättningar, exempelvis om domslutet annars skulle kunna anses osäkert. I det första fallet som nådde överhuset efter införandet fick den nya lagen en mycket vid tolkning med hänvisning till Europakonventionen. Den engelska regeringens avsikt med lagen ignorerades helt.⁴⁰

3.7 Övrigt

England har inte alltid haft samtyckesreglering. Våldtäkt reglerades inte i engelsk lagtext förrän 1976, då våldtäkt definierades som "samlag utan samtycke". Tidigare fanns regler i rättspraxis, där var definitionen "intercourse without consent by force fear or fraud". I viss doktrin fortsatte det att hänvisas till den tidigare definitionen långt efter att den försvunnit. Kravet på tvång försvann alltså i och med att våldtäkt blev reglerat i lag men en definition på samtycke infördes inte förrän 2003.⁴¹

Intressant bakgrund är även den utredning som utfördes inför lagändringen 2003. Utredningen ville på vissa punkter gå längre än vad som sedan skedde i praktiken. Utredningen föreslog bland att uttrycket "consent" ska ändras till "free agreement" så som i Victoria, Australien (se vidare 7.3.2). Därmed ville de klargöra men inte ändra betydelsen. Dessutom ansågs uttrycket free agreement bättre lämpat eftersom det förstås så att det uppnåtts mellan två

---

³⁹ Smith 2003, s 466-467

⁴⁰ Elliott, Quinn 2004, s 134-136

⁴¹ Smith 2003, s 466-467

jämlikar medan consent kan tolkas som att det givits av en underordnad person.⁴²

Utredningen ville även införa en definition av consent som domaren skulle använda för att klargöra uttrycket för juryn. Utredningen ansåg att ”the Australian model code” borde användas som förebild. I denna stadgas att en person inte ska anses ha samtyckt bara för att hon inte sagt eller gjort något eller uppvisat skador (se vidare 7.3.2). Utredning hoppades att ett införande av en liknande definition skulle ta bort en del av fokus från offret.⁴³

Helen Jones menar i en artikel att utredningen i stort misslyckades att bidra till ett starkare skydd för kvinnor och att förhindra att våldtäkter begås. Jones anser dock att utredningens förslag är i rätt riktning och att genom att se på både mäns och kvinnors uppfattning om vad samtycke innebär har man kommit närmare en mer jämlik lagstiftning.⁴⁴ Utredningens förslag att införa en liknande lag som i Australien genomfördes aldrig och med tanke på detta hade Jones kritik blivit ännu hårdare eftersom det var denna del som hon ansåg representerade en mer jämlik lagstiftning.

Införandet av en icke uttömmande presumtionsregel angående bristande samtycke motiverades i utredningen med den stora betydelsen av begreppet. Reglerna är hämtade från tidigare rättsfall och utredningen skriver att i de flesta situationerna är bristen på samtycke redan uppenbar.⁴⁵ Utredningen påpekar även att dessa förslag ej ska påverka bevisbördan eller oskyldighetspresumtionen, det är fortfarande åklagaren som ska visa att det inte fanns något samtycke.⁴⁶

Ytterligare kritik kan framföras angående att utredningen enbart undersökte sexualbrottslagtexten och därmed omfattades inte frågor om bevisning och det stora bortfallet av våldtäktsfall under processen.⁴⁷

---

⁴² Home Office July 2000, p 2.4.2, 2.10.3

⁴³ Home Office July 2000, p 2.11.3-5

⁴⁴ Jones 2002/03, s 36

⁴⁵ Home Office July 2000, p 0.11, 2.10.6

⁴⁶ Home Office July 2000, p 0.11

⁴⁷ Home Office July 2000, p 2.5.2

4 Samtyckesreglering i svensk rätt?

4.1 Inledning

I detta kapitel kommer jag att undersöka vilka skäl kommittén hade, för respektive emot att införa samtyckesreglering. Jag kommer även att undersöka de otydligheter som finns angående hur en samtyckesreglering fungerar i praktiken. Förarbetena till den nya lagen är inkonsekventa när det gäller detta. Först får man intrycket att kommittén har utgått från engelsk rätt eftersom kommittén har låtit utreda denna och jämfört med svensk rätt. Detta motsägs dock av senare kommentarer i förarbetena.

Jag kommer även att undersöka betydelsen av samtycke i svensk lag. HD uttalade i Tumbamålet att våld och hot endast ska ses som delbevisning för att kvinnan inte samtycker och att det är bristande samtycke som är avgörande för om det är våldtäkt.

4.2 Diskussion i förarbeterna

4.2.1 Skäl för samtyckesreglering

Som argument för en samtyckesreglering pekar kommittén på den forskning⁴⁸ som visar att många offer väljer att underkasta sig övergreppet som en överlevnadsstrategi eller för att de är paralyserade av rädsla. Kravet på tvång skulle då kunna hindra en lagföring av synnerligen straffvärda beteenden. Kommittén anser även att en samtyckesreglering kan utgöra en naturlig följd av samhällsutvecklingen där det i större omfattning ses till den personliga och sexuella kränkningen.⁴⁹ Ytterligare en anledning för samtyckesreglering är lagens normerande verkan. Genom att införa en samtyckesreglering får både de kvinnor som drabbats och jämställdheten i samhället som helhet stöd.⁵⁰

Kommittén pekar även på att kravet på tvång redan är uttunnat eftersom det i praxis räckt med ett begränsande av rörelsefriheten eller ett isär tvingande av benen. Suzanne Wennberg har bland annat påpekat att ”en normal samlagsställning har identifierats med våld”.⁵¹ Därmed anses steget inte vara stort till att införa samtyckesreglering. Eventuell våldsanvändning skulle även fortsättningsvis få betydelse vid straffmätningen och det kommer självklart att användas som bevisning för att det inte fanns något

---

⁴⁸ Detta har framkommit i RFSU; s undersökning, i kommitténs praxis undersökning och diskuteras även i ”Bulgariendomen”.

⁴⁹ SOU 2001:14 s 124-125

⁵⁰ SOU 2001:14 s 125

⁵¹ Wennberg 1997/98, s 507

samtycke.⁵² Med tanke på det låga kravet på tvång menar kommittén att tillämpningen inte skulle bli mycket vidare än enligt nuvarande lag.

4.2.2 Skäl emot samtyckesreglering

Som argument mot att införa samtyckesreglering pekar kommittén på att det skulle kunna leda till en tillbakagång eftersom kvinnans beteende måste undersökas för att utreda om det förelåg samtycke. Detta illustreras i nedanstående citat;

*”Vad som skett vid övergreppet och vilket förhållande parterna hade eller hade haft skulle få större betydelse för att bringa klarhet om det förelegat ett samtycke. Därvid skulle även omständigheter som kvinnans eventuella berusning behöva utredas närmare. Vidare skulle förhållanden som hur kvinnan uppträtt före det sexuella umgänget eller vad hon då bar för kläder kunna komma att tillmätas betydelse för bedömningen av om det förelegat ett samtycke.”*⁵³

Kommittén påpekar att som situationen ser ut idag föreligger redan stor fokusering på offret och frågan är hur stor skillnad det skulle bli om samtyckesreglering infördes. Här tillägger kommittén att om samtyckesreglering införs kommer domstolens ansvar att övervaka att inget ovidkommande dras in i processen att öka.⁵⁴ För att försäkra sig om detta och att det även fortsättningsvis fokuseras på gärningsmannens och inte kvinnans beteende kan det utöver befintlig reglering dras upp klara direktiv angående vilka omständigheter som får användas i rätten.⁵⁵

Regeringen instämmer i stort i detta, den främsta anledningen att behålla kravet på tvång är för att i så stor utsträckning som möjligt kunna koncentrera utredningen på gärningsmannens handlingar och inte på hur offret har agerat. De flesta av remissinstanserna instämde i detta.⁵⁶ Lagrådet har dock ansett att det finns anledning att ta större hänsyn till den så kallade Bulgariendomen, se kapitel 6.⁵⁷

Kommittén anser inte att en samtyckesreglering skulle ge de önskvärda signalerna utan tror snarare att det skulle kunna leda till ett tankesätt där kvinnan skuldbeläggs eftersom utredningen skulle fokusera på hennes handlande.⁵⁸ Kommittén menar att det inte är troligt att kvinnors ställning och allmänpreventionen skulle stärkas något nämnvärt, speciellt med tanke på det låga kravet på tvång i svensk rätt.⁵⁹

Dessutom tror kommittén att det skulle bli svårt att tillämpa samtyckesreglering i praktiken eftersom lagen om våldtäkt reglerar så

---

⁵² SOU 2001:14 s 126

⁵³ SOU 2001:14 s 127-128

⁵⁴ SOU 2001:14 s 126-127

⁵⁵ SOU 2001:14 s 126-127

⁵⁶ Prop 04/05:45 s 37-38

⁵⁷ Prop 04/05:45 s 39

⁵⁸ SOU 2001:14 s 129-130

⁵⁹ SOU 2001:14 s 129

många olika situationer, lagen ska tillämpas på alla våldtäkter från överfall till en våldtäkt av en närstående.⁶⁰

I utredningen utgår kommittén delvis från en samtyckesreglering som fungerar så att offret måste göra klart att hon inte samtycker och de pekar därför på svårigheter att skydda personer som inte kan uttrycka sig tydligt, bland annat nämns berusade personer. Kommittén hänvisar även till de undersökningar visat att offret ofta inte vågar göra motstånd. Det är då orimligt att kräva att offret klart och tydligt ska ha deklarerat att de inte vill ha sexuellt umgänge.⁶¹ Som jag påpekade i inledningen till detta kapitel, i engelsk rätt krävs inte att det bristande samtycket är uttalat. I svensk rätt måste dock offret på något sätt ha klargjort att hon inte vill. Som ytterligare skäl tar kommittén upp att en prostituerad person kan anses ha samtyckt till allt sexuellt umgänge eller att en man som besöker en plats där homosexuella samlas för sexuellt umgänge har samtyckt till allt sådant.⁶² Jag finner detta resonemang väldigt långsökt. Menar kommittén verkligen att en prostituerad person eller en person som befinner sig på en särskild plats, i lagens ögon skulle bli fredlös? Jag är osäker på vad detta resonemang grundar sig, jag har hittills inte funnit något exempel på detta i engelsk rätt.

4.2.3 Borttagande av tvång när offret är ett barn

Övergrepp mot barn har i den nya lagen fått en särreglering främst på grund av att gärningsmannen oftast inte behöver använda något våld eller hot och därför togs kravet på tvång bort när det gäller personer under 15 år.⁶³ Eftersom det ansågs önskvärt att behålla kravet på tvång när offret är en vuxen person krävdes en särreglering. I tidigare rättspraxis har domstolen när det gällt barn sänkt kravet på tvång som exempel i rättsfallet NJA 1993 s 310 där det ”enda” våldet var att mannen legat på barnet. Argumentet som används för ett borttagande av tvång när det gäller barn skulle även kunna användas för att ta bort kravet på tvång när det handlar om vuxna personer eftersom undersökningar visat att i en övervägande del av fallen förblir offret passivt och att detta inte är en ovanlig ”överlevnadsstrategi”.⁶⁴

4.3 Varierad betydelse av begreppet samtyckesreglering

Utredningen är tvetydig när det gäller betydelsen av samtycke eftersom man hänvisar till engelsk rätt där det inte krävs något uttalat bristande samtycke, samtidigt som kommittén diskuterar de problem med samtyckesreglering som skulle kunna uppstå när offret inte ger uttryck för sin ovilja. Ett outtalat bristande samtycke skulle eventuellt kunna få betydelse i engelsk rätt om

---

⁶⁰ SOU 2001:14 s 129-130

⁶¹ SOU 2001:14 s 131

⁶² SOU 2001:14 s 130

⁶³ SOU 2001:14 s 117

⁶⁴ Bulgariendomen p 69-71

gärningsmannen hävdade att han trodde sig ha samtycke och att det under omständigheterna var rimligt att tro så. Dock har jag svårt att se att en sådan invändning skulle få någon större betydelse vid en överfallsvåldtäkt eller efter hot/våldsanvändning eftersom det måste röra sig om en rimlig tro. Det är dock lättare att bevisa bristande samtycke och att gärningsmannen insåg detta om offret gjorde fysiskt motstånd eller sa ifrån. Kommittén menar att en eventuell samtyckesreglering skulle kunna innebära svårigheter när man vill skydda personer som har extra svårt att klargöra att de inte samtycker till sexuella handlingar och exemplifierar detta med berusade personer.⁶⁵ Igen, i engelsk lagstiftning finns inget krav på att offret ska ha klargjort att hon inte samtycker, det räcker med att hon faktiskt inte vill ha samlag. Följande citat illustrerar hur kommittén diskuterade.⁶⁶

”Om man istället skulle kräva att samtycket för att vara giltigt är tydligt och klart uttalat medför det att orimliga krav ställs på offren: i en skräckfylld och kaotisk överfallssituation skall de göra rationella överväganden och uttrycka sig. Det skulle mot bakgrund av vad som numera är känt om brottsoffrens reaktioner inte vara rimligt.”

Citatet är motsägelsefullt på mer än ett sätt. Om det krävs att samtycket för att vara giltigt ska vara klart uttalat är det inte ett problem om offret inte klarar av att göra detta, samtycket blir då ogiltigt. Möjligen menar kommittén att om man kräver att *bristande samtycke* ska vara klart uttalat kan det orsaka problem. I svensk rätt krävs redan att offret på något sätt ska ha klargjort att hon inte vill ha samlag såvida hon inte befinner sig ett hjälplöst tillstånd, se Solariefallet.⁶⁷

Kommittén diskuterar även att bristande samtycke skulle kunna vara ett tyst inre sådant. De anser att det inte räcker att en person genom sitt handlande visat att hon motsätter sig samlag. Detta skulle riskera den åtalades rättssäkerhet. Kommittén skriver ”hur ska en gärningsman kunna freda sig mot ett tyst inre bristande samtycke”.⁶⁸ Detta resonemang grundar sig på synen om kvinnans sexualitet som passiv och om hon inte uttryckligen säger till mannen att hon inte vill ha samlag finns det ingen möjlighet för honom att förstå att hon motsätter sig det.⁶⁹ Enligt detta resonemang är kvinnor alltid sexuellt passiva och det är därför svårt för en man att märka någon skillnad på ett frivilligt och ett påtvingat samlag.

Vid ett eventuellt införande av samtyckesreglering menar kommittén att den som initierar sexuellt umgänge också kommer att ansvara för att försäkra sig om samtycke.⁷⁰ Detta stämmer överens med engelsk rätt, section 1 (2) SOA stadgar att alla omständigheter i fallet inklusive vad den åtalade gjort för att försäkra sig om att det förelåg samtycke ska undersökas.

Under rubriken ”Tillämpningssvårigheter” skriver kommittén att samtyckesreglering ska tillämpas på många olika situationer till exempel när

---

⁶⁵ SOU 2001:14 s 130

⁶⁶ SOU 2001:14 s 134

⁶⁷ NJA 1988 s 40 s 49

⁶⁸ SOU 2001:14 s 134

⁶⁹ Andersson 2004, s 265

⁷⁰ SOU 2001:14 s 127

parterna inte talar med varandra vare sig före, efter eller under den sexuella akten.⁷¹ Samtycke behöver inte nödvändigtvis kommuniceras i ord och rätten kan undersöka hur parterna betedde sig, är till exempel den ena parten helt passiv kan detta ses som ett bristande samtycke.

Kommittén har gjort en helt korrekt utredning av engelsk rätt men trots detta så appliceras detta bara delvis när effekten på svensk rätt vid ett eventuellt införande diskuteras. I vissa stycken i utredningen utgås från att bristande samtycke måste vara uttalat medan i andra diskuteras problem med outtalat bristande samtycke. Båda dessa tillämpningar har hållits emot en samtyckesreglering. Tyst bristande samtycke för att det skulle riskera den åtalades rättssäkerhet och uttalat samtycke/bristande samtycke för att det skulle vara att kräva för mycket av offret.

4.4 Solariefallet och samtyckesreglering

I det så kallade ”solariefallet” definierades vad för slags tvång som krävs för våldtäktsansvar. I rättsfallet dömdes mannen för våldtäkt av normalgraden när han hade låst fast kvinnan genom att lägga sig på henne. Kvinnan hade inte gjort något direkt motstånd och inte heller skrikit på hjälp. Detta blev ifrågasatt i rätten framförallt eftersom solariebåset var dåligt isolerat och det hade varit lätt att ådra sig uppmärksamhet. Det finns dock inget krav på motstånd och kvinnan hade enligt sin egen berättelse (det var den domstolen valde att lägga till grund för domen) sagt flera gånger att hon inte ville.⁷² Mannen dömdes i HD för våldtäkt med motiveringen att kvinnan hade gjort klart för mannen att hon inte ville ha samlag och att detta är tillräckligt.⁷³

Kommittén har påpekat att med tanke på det lågt ställda kravet på tvång skulle skillnaden inte bli stor om samtyckesreglering infördes.⁷⁴

I praktiken skulle antagligen de situationer som bedöms som våldtäkt i Sverige inte se så annorlunda ut än de i engelsk rätt. En samtyckesreglering skulle dock ge uttryck för en attitydförändring. Ulrika Andersson skriver i sin doktorsavhandling att kvinnokroppen i Sverige ses som gränslös och tillgänglig eftersom det krävs protester eller motstånd för att avgränsa sig från sexuella närmanden.⁷⁵ Införande av en samtyckesreglering skulle kunna bidra till att ändra detta synsätt. Solariefallet illustrerar det låga kravet på tvång och att skillnaden i praktiken inte är stor mellan engelsk och svensk reglering. Dock skiljer sig det grundläggande synsättet.

---

⁷¹ SOU 2001:14 s 130

⁷² NJA 1988 s 40 s 42

⁷³ NJA 1988 s 40 s 49-50

⁷⁴ SOU 2001:14 s 131

⁷⁵ Andersson 2004, s 235-236

4.5 Har vi redan samtyckesreglering?

I Tumbafallet skriver HD⁷⁶;

”Bristen på samtycke är grundläggande när fråga om våldtäkt eller sexuellt tvång prövas och det våld, hot eller tvång som förekommit kan sägas tjäna som bevis på att det sexuella umgänget inte varit frivilligt”

Om man utgår från detta citat så praktiseras redan en samtyckesreglering i Sverige. Åklagaren måste först visa att det förekommit tvång och sedan bristande samtycke. Detta blir en dubbel bevisbörda och kravet på bristande samtycke framgår inte i lagtext där det är våld eller hot som är kriteriet för våldtäkt.

HD pekar även på Bulgariendomen (som diskuteras mer ingående i kapitel 6) där det uttalades att allt sexuellt umgänge som sker utan samtycke ska bestraffas. Så som jag tolkar Bulgariendomen menar Europadomstolen inte att det ska finnas en dubbel bevisbörda utan snarare att det ska räcka med att bevisa bristande samtycke utan att behöva visa våld eller motstånd. I Sverige är inte kravet på bristande samtycke uttalat i lag men tillämpas ändå. Sexualbrottskommittén menar att bristande samtycke är en del av konstruktionen i våldtäktsparagrafen och det är därför frågan diskuteras i rätten. Kommittén anser även att utan bevisat bristande samtycke är det inte våldtäkt även om våld eller hot har använts och gärningsmannen bör istället dömas för misshandel.⁷⁷ Maria Barkin diskuterar i sitt examensarbete från 2001 kravet på våld/hot och ”rekvisitet” bristande samtycke. Detta tankesätt är enligt henne enbart logiskt i ett patriarkaliskt samhälle där samlag som uppnås med våld kan bli frivilliga samlag. Hon menar att om bristande samtycke tas bort, eftersom det egentligen inte är ett brottsrekvisit, försvinner fokuseringen på kvinnans beteende.⁷⁸

Madeleine Leijonhufvud (Professor i Straffrätt) och Christian Diesen (Professor i Processrätt) har kommenterat HD: s dom och specifikt citatet ovan. De menar att detta inte stämmer och att i Sverige ska inte hot eller våld användas som delbevisning för bristande samtycke. Det som ställs som ansvarsförutsättning är att gärningsmannen använt sig av tvång eller att offret var i ett hjälplöst tillstånd och att han hade insikt om detta. Professorerna menar att det är häpnadsväckande att HD kan påstå att det inte är någon skillnad på en lag som uppställer krav på tvång och på en som har bristande samtycke som grund för ansvar. Avslutningsvis tillägger de att en sådan slutsats skulle ha lett till underkänt i både straff- och processrätt.⁷⁹

Suzanne Wennberg har även kommenterat angående att bristande samtycke undersöks när lagen enbart uppställer krav på tvång. Artikeln är från 2004, emellertid innan Tumbafallet avgjordes i HD. Wennberg menar att har

---

⁷⁶ NJA 2004 s 231

⁷⁷ SOU 2001:14 s 126

⁷⁸ Barkin 2001, s 3

⁷⁹ Leijonhufud/Diesen, 2004-07-05

åklagaren visat tvång så ska han inte behöva gå vidare och visa bristande samtycke. Detta exemplifierar hon med en rånare som med våld eller hot tvingar en kassörska att lämna över pengar. Rånaren döms för rån utan att det undersöks om kassörskan lämnade ut pengarna mot sin vilja. Wennberg menar att åklagarens bevisbörda är extra tung i våldtäktsmål och därför är det svårt att få en fällande dom. Wennberg pekar även på att diskussionen om bristande samtycke grundar sig i gamla tankesätt och att det tidigare var inskrivet i lagen att samlaget måste ha skett med våld och mot kvinnans vilja. När brottsbalken skrevs togs detta bort men det resoneras fortfarande på samma sätt, det måste visas att fastän samlaget skedde med våld eller hot var det emot kvinnans vilja. Wennberg anser att om vi i Sverige ska behålla ett krav på tvång ska kvinnans samtycke vara helt utan betydelse.⁸⁰

4.6 Sammanfattning

Kommitténs främsta skäl för att införa en samtyckesreglering var den forskning som visat att våldtäktsoffer ofta förblir passiva och att ett krav på tvång då skulle hindra en lagföring av synnerligen straffvärda beteenden. Som argument mot en samtyckesreglering pekar kommittén på att det i större utsträckning skulle leda till en fokusering på offret. Detta argument är anledningen till att de väljer att behålla ett krav på tvång.

När det gäller de tvetydigheter som jag nämnt ovan har jag inte lyckats skapa mig en klar bild vad kommittén menade med samtyckesreglering. Kommittén har gjort en korrekt rättsutredning av engelsk rätt där de skriver att det inte finns något krav på att det bristande samtycket ska vara uttalat. När sedan svensk rätt diskuteras verkar det först som kommittén utgår från att det bristande samtycket måste vara uttalat och att detta vore att ställa för höga krav på offret. De går sedan vidare och diskuterar ett tyst bristande samtycke och att det skulle riskera den åtalades rättssäkerhet. Dessa båda punkter används som skäl emot samtyckesreglering. Detta skulle kunna grunda sig i att Sverige i praktiken har dubbla rekvisit för våldtäkt, våld eller hot tillsammans med bristande samtycke. Dessutom krävs att det bristande samtycke är uttryckt. Eventuellt har kommittén ställt dessa två tillämpningar som alternativ till varandra men detta framgår ej tydligt i utredningen.

Något som är mycket intressant i detta sammanhang är att Sverige redan har ett slags samtyckesreglering. Även om åklagaren har bevisat att våld förekom undersöks kvinnans vilja. I våldtäktsparagrafen uppställs inget sådant krav. Kravet på bristande samtycke framgår dock av HD:s kommentarer i Tumbafallet där de menade att våld och hot enbart är delbevisning på bristande samtycke. Till denna åsikt ansluter sig även kommittén.

Avgörande för kommitténs rekommendationer har varit att försöka undvika en fokusering på offret och därför valde de att behålla kravet på tvång. Detta trots att kommittén skriver att även med ett krav på tvång, ses i rätten till

---

⁸⁰ Wennberg, 2004-03-28

bristande samtycke eftersom det annars inte är våldtäkt.⁸¹ Farhågorna om en ökad offerfokusering fick kommittén bekräftade när den engelska rätten undersöktes. Dock har sedan kommittén utförde undersökningen mycket ändrats i engelsk lag och lagstiftningen torde nu vara klarare och mer lättillgänglig eftersom tidigare rättspraxis har kodifierats och nu finns reglerad i lag. Ändringarna i engelsk rätt torde leda till en minskad fokusering på offret.

---

⁸¹ SOU 2001:14 s 126

5 Problem i svensk rätt

5.1 Inledning

Är vi i och med de senaste lagändringarna framme vid en tillfredställande lag i Sverige eller kan vi komma längre genom att införa samtyckesreglering? Är det överhuvudtaget någon idé med lagändringar eller måste vi vänta tills samhällets värderingar ändras? Amnesty företog en undersökning i Storbritannien som visade att kvinnan skuldbelades mer eller mindre för att ha blivit våldtagen. Till exempel ansåg 29 procent av de tillfrågade att det delvis var kvinnans fel om hon inte sa nej tydligt och åtta procent ansåg att det var helt kvinnans fel. Ungefär samma siffror framkom om kvinnan hade uppträtt flirtigt, 28 procent delvis och sex procent helt kvinnans fel. Om kvinnan var berusad ansåg 26 procent att hon själv var delvis ansvarig och fyra procent tyckte att det var helt hennes eget fel.⁸² Jag tror att ovanstående undersökning skulle få ett liknande resultat i Sverige.

5.2 Offret måste sätta gränserna

Det påpekas ofta att i svensk lag finns inget krav på motstånd från offret. När det gäller detta tycker jag att det saknas en diskussion i förarbetena, frågan tas upp i samband med Bulgariendomen men avfärdas snabbt med motiveringen att det inte finns något sådant krav i svensk rätt. I praktiken fokuseras dock väldigt ofta på hur offret betedde sig och om hon inte gjort vad som anses rationellt det vill säga skrikit på hjälp eller försökt slå sig fri krävs ofta en förklaring i rätten. Dessutom krävs att offret på något sätt gjort klart att hon inte vill, se Solariefallet.

Ulrika Andersson anser att betydelsen av vad lagstiftaren väljer, tvång eller samtycke, inte ska överskattas eftersom det i praktiken visats att med en samtyckesreglering undersöks tvång och tvärtom. Det som behövs för att en förändring ska bli möjlig är utbildning av de inblandade parterna i processen. Andersson kommenterar även att domstolen inte ifrågasätter offrets passivitet utan förutsätter att kvinnors sexualitet är ”tillgänglig och passiv”.⁸³

Rättsfallet NJA 1980 s 725 illustrerar de höga kraven på offer. HD menade att mannen inte kunde dömas för våldtäkt eftersom flickan inte gjort fullt klart för honom att hon inte ville ha samlag. Hela ansvaret lades på en 14-årig flicka, det var hon som skulle göra klart att hon inte ville ha samlag.⁸⁴

---

⁸² Amnesty 2005

⁸³ Andersson 2004/05, s 227-229

⁸⁴ Sutorius/Kaldal 2003, s 62-64

5.3 ”Glappet”

Mellan det första och andra stycket i våldtäktsparagrafen finns ett ”glapp”. Detta har lett till problem i praktiken. Kombinationen av de högt ställda kraven på hjälplöst tillstånd, kvinnan måste i praktiken vara medvetlös och tillsammans med att offret ska klargöra att hon inte vill ha samlag leder till att vissa situationer faller emellan det båda styckena. Kvinnan i fråga är kanske för alkoholpåverkad för att riktigt förstå situationen och klargöra att hon inte vill ha samlag men inte tillräckligt påverkad för att kunna anses vara i ett hjälplöst tillstånd.

Ett fall från Malmö TR under hösten 2005 illustrerar detta. Fallet rör en 16-årig flicka som var mycket berusad. Tillsammans med en jämnårig kamrat uppsökte de en kolonistuga där de hade fest med två män. Männerna erkänner att de båda hade sexuellt umgänge med flickan men att hon ”var med på det”. Männerna frikändes eftersom det inte gick att visa att flickan var i ett hjälplöst tillstånd eller att männen hade använt våld eller hot. Åklagaren i fallet, Marianne Ny anser att kravet på hjälplöst tillstånd är väldigt högt ställt och att det borde ändras.⁸⁵

Inför lagändringen diskuterades om ”en särskilt utsatt situation” skulle omfattas av hjälplöst tillstånd. I propositionen valde man dock att inte inkludera detta. För att uppnå en heltäckande lagstiftning anser jag att antingen bör kravet på att offret ska markera gränserna sänkas eller ska fler situationer omfattas av hjälplöst tillstånd. Den bästa lösningen vore om kravet på att offret klargjort sin ovilja togs bort. Detta behöver inte nödvändigtvis innebära en samtyckesreglering men jag tycker att det är fel att lägga ett så stort ansvar på offret, speciellt i situationer som gränsar mot hjälplöst tillstånd.

5.4 Samtyckesreglering tillämpas i Sverige

Som jag diskuterat under rubrik 4.5 så tillämpas samtyckesreglering redan till viss del i Sverige. Detta bekräftades av HD i Tumbafallet där det uttalades att våld och hot enbart ska ses som delbevisning till bristande samtycke. Det räcker alltså inte att visa att kvinnan exempelvis blev slagen utan detta är enbart en del av bevisningen om att det inte fanns samtycke. Även sexualbrottskommittén instämmer med HD i denna slutsats. Det kan lite tillspetsat sägas att HD och kommittén utgår från att kvinnor som grupp är ologiska sadomasochister. Jag tror inte att många frivilliga samlag äger rum efter våldsanvändning och varför skulle en sadomasochist anmäla något som hon faktiskt njuter av?⁸⁶

För att minska fokuseringen på offret i svensk rätt behöver inte lagen ändras. Bristande samtycke borde inte vara en del av diskussionen eftersom det i Sverige finns krav på tvång. Det har dock hävdats att kravet på

---

⁸⁵ Sydsvenskan.se, 2005-11-08

⁸⁶ Barkin 2001, s 34-35

bristande samtycke är inbyggt i konstruktionen av våldtäktsparagrafen.⁸⁷ En större medvetenhet angående betydelsen av kön genom utbildning av alla parter i rättsprocessen borde leda till att kvinnas passivitet ifrågasätts och att mannens handlande sätts i fokus.⁸⁸ Har mannen använt tvång borde bristande samtycke inte alls undersökas. När det gäller problematiken att mannen måste förstå att det inte fanns samtycke, menar Maria Barkin i sitt examensarbete att det kan uttryckas så att mannen har tagit en otillåten risk genom att ha samlag med en kvinna som han först slagit eller hotat.⁸⁹

5.5 Rättsfall som illustrerar problem med lagstiftningen

5.5.1 Inledning

Här kommer jag att undersöka två mycket omskrivna fall, Tumba och Södertäljemålet. Jag har valt dessa fall eftersom jag tror att många fick intrycket att det var liknande fall som genom den nya lagen skulle regleras på ett sätt som bättre speglade det allmänna rättsmedvetandet. Dessa två fall avdömdes när den tidigare sexualbrottslagstiftningen fortfarande gällde. Hade den nya lagen eller samtyckesreglering påverkat utgången i dessa rättsfall?

5.5.2 Södertäljefallet

Frågan i Södertäljemålet var om det som skett föll under paragrafen om sexuellt utnyttjande eller våldtäkt, numera första och andra stycket i våldtäktsparagrafen. Fallet i korthet kan beskrivas så här, en ung och mycket berusad flicka, L blev lovad skjuts hem av för henne okända män. Istället för att köra hem henne uppsöktes olika platser och en lägenhet i Södertälje där de fyra männen hade orala och vaginala samlag med flickan.

I TR sades att inga bevis hade framförts som styrkt att de tilltalade fått klara signaler från målsäganden att gärningarna skett mot hennes vilja så av subjektiva skäl kunde männen inte dömas för våldtäkt. TR dömde för sexuellt utnyttjande på grund av L: s hjälplösa tillstånd.⁹⁰

Till HovR överklagades enbart påföljdsdelen förutom på en punkt där det yrkades på ansvar för våldtäkt istället för sexuellt utnyttjande. Det HovR hade att undersöka var alltså enbart om flickan befunnit sig i hjälplöst tillstånd.⁹¹ HovR ansåg inte att ett sådant tillstånd förelåg och männen friades därför. När det gällde våldtäktsdelen ansåg HovR att det skulle krävas ytterligare bevisning förutom målsägandens berättelse och eftersom sådan bevisning saknades frikändes den tilltalade.⁹²

---

⁸⁷ SOU 2001:14 s 126-127

⁸⁸ Andersson 2004/05, s 229

⁸⁹ Barkin 2001, s 34

⁹⁰ NJA 1997 s 538 s 554

⁹¹ NJA 1997 s 538 s 557

⁹² NJA 1997 s 538 s 559

I HD ansågs att kvinnan befunnit sig i ett hjälplöst tillstånd på grund av alkoholpåverkan kombinerat med den hotfulla situationen hon befann sig i, ensam med flera okända män. HD dömde därför de tilltalade för sexuellt utnyttjande. När det gäller åtalspunkten om våldtäkt ansåg HD att det tvång som förekommit var tillräckligt och dömde för våldtäkt. Vid detta tillfälle bet målsäganden den tilltalade och slog till honom varvid han tog tag i hennes hår och pressade ner henne igen.⁹³

Justitierådet Gregow var skiljaktig och menade att det inte rörde sig om en situation som kan klassificeras som hjälplöst tillstånd och ville alltså frikänna. Han tillade dock att situationen som sådan torde utgöra ett typfall av våldtäkt eller sexuellt tvång. Kvinnan försökte knipa med benen och hon sade att hon inte ville ha samlag.⁹⁴ Det krävs som jag tidigare påpekat inte mycket våld för våldtäkt, det räcker med att gärningsmannen med sin kroppstyngd begränsar offrets rörelsefrihet.

Södertäljefallet illustrerar glipan mellan våldtäkt och sexuellt utnyttjande, numera första och andra stycket våldtäktsparagrafen. ”Glappet” finns alltså kvar i den nya lagen, med ett liknande fall hade samma svårigheter uppstått, se stycke 5.6.2.

Det kan ifrågasättas hur representativt rättsfallet är, jag tenderar att instämma med justitierådet Gregow som menade att detta är ett typfall av våldtäkt eller sexuellt tvång. Om HD haft möjlighet hade de antagligen dömt männen för våldtäkt, HD påpekade bland annat att de inte haft möjlighet att pröva om det förelegat tillräckligt tvång för våldtäkt.⁹⁵

Med en samtyckesreglering hade det inte begärts av flickan att hon markerade sin olust även om det i detta fall kan anses att hon var mycket tydlig genom att knipa med benen och säga att hon inte ville. Istället hade ansvaret legat på männen att försäkra sig om samtycke. Dessutom försvinner problematiken med ”glappet” eftersom det inte krävs ett uttalat bristande samtycke.

HD uttalade även i fallet att de tog hänsyn till alkoholpåverkan och den hotfulla situationen, detta kombinerat ledde till att situationen bedömdes som hjälplöst tillstånd.⁹⁶ Sexualbrottskommittén föreslog inför lagändringen 2005 att ”en särskilt utsatt situation” skulle omfattas av hjälplöst tillstånd. Regeringen ansåg dock inte att det var lämpligt bland annat på grund av avgränsningssvårigheter.⁹⁷ Dock kommer tidigare praxis fortfarande att vara vägledande.⁹⁸

5.5.3 Tumbamålet

I Tumbafallet hade en kvinna efter ett restaurangbesök bjudit in tre män på efterfest i hennes lägenhet. I lägenheten hade de tre männen plus ytterligare

---

⁹³ NJA 1997 s 538 s 566-567

⁹⁴ NJA 1997 s 538 s 569-572

⁹⁵ NJA 1997 s 538 s 565

⁹⁶ NJA 1997 s 538 s 566

⁹⁷ Prop 04/05:75 s 50-51

⁹⁸ Prop 04/05:75 s 137

minst en man orala och vaginala samlag med kvinnan. Kvinnan hade enbart kortare minnesbilder från att hon lämnat restaurangen till att hon vaknade på morgonen nästa dag. Till den del hon mindes stämde minnesbilderna med männens berättelser, skillnaden var att kvinnan hävdade att hon befunnit sig i ett hjälplöst tillstånd och att männen hade utnyttjat detta. Männen i sin tur hävdade att kvinnan inte befunnit sig i ett sådant tillstånd och att hon till och med hade varit pådrivande i vissa fall. Det finns motsägelsefulla uppgifter i fallet angående kvinnans tillstånd, exempelvis frågade en av de inblandade de övriga personerna ”vad har ni gjort med henne, hon är ju helt borta” samtidigt som kvinnan ska ha rört sig fritt i lägenheten tagit initiativ till sex och kokat kaffe.⁹⁹

I TR ansågs det inte styrkt att kvinnan befunnit sig i ett hjälplöst tillstånd även om TR fann det svårt att tro att om hon varit ”vid sina sinnes fulla bruk gått med på vad som hände i lägenheten”.¹⁰⁰

Nämndemännen var skiljaktiga och ansåg att männen medvetet hade utnyttjat att kvinnan befann sig i ett hjälplöst tillstånd. Detta grundades på kvinnans egen redogörelse, nämndemännen ansåg sig kunna bortse från männens samstämmiga berättelser eftersom det framkommit att de hade haft ett rådslag innan de gick till polisen.¹⁰¹

I HovR sätts stor tilltro till kvinnas berättelse eftersom det anses att det inte fanns anledning för henne att ljuga och att en del av uppgifterna hon lämnat inte är till hennes fördel. HovR konstaterar att en person som saknar hämningar till följd av alkohol eller droger omfattas av hjälplöst tillstånd.

Kvinnan var under kvällen berusad och att hon endast har kortare minnessekvenser tyder på att hon var ”mentalt avtrubbad”.¹⁰² Detta tillsammans med hur kvinnan kände sig och situationen som sådan, flera för henne okända män i hennes lägenhet gjorde att HovR bedömde att kvinnan befunnit sig i ett hjälplöst tillstånd. Dock ansågs inte männen ha förstått att kvinnan befann sig i ett sådant tillstånd då hon bland annat tagit aktiv del och i vissa fall varit pådrivande till de sexuella aktiviteterna och därför ogillades åtalet för grovt sexuellt utnyttjande.¹⁰³ Även i HovR var nämndemännen skiljaktiga.¹⁰⁴

HD börjar med att konstatera att om en person befinner sig i ett hjälplöst tillstånd så är inte samtycke ansvarsbefriande och det spelar ingen roll vem som tog initiativ. Domstolen konstaterar att detta fall, en person som tappat alla hämningar, inte är ett typfall av hjälplöst tillstånd men att det likväl innefattas.¹⁰⁵ Avslutningsvis konstateras ”även om situationen som sådan allmänt sett framstår som anmärkningsvärd och bär spår av hänsynslöshet kan inte den i sig leda till slutsatsen att V. G. varit hjälplös i straffbestämmelsens mening”. Männen frikändes.¹⁰⁶

---

⁹⁹ NJA 2004 s 231 s 233-234

¹⁰⁰ NJA 2004 s 231 s 234

¹⁰¹ NJA 2004 s 231 s 236

¹⁰² NJA 2004 s 231 s 237-238

¹⁰³ NJA 2004 s 231 s 239-241

¹⁰⁴ NJA 2004 s 231 s 242

¹⁰⁵ NJA 2004 s 231 s 244-245

¹⁰⁶ NJA 2004 s 231 s 246

Madeleine Leijonhufvud och Christian Diesen menar att med den nya lagstiftningen som trädde ikraft 2005 skulle ett nytt liknande fall inte ens leda till åtal och pekar på det moment 22 som HD skapade i detta rättsfall. Om kvinnan är i ett hjälplöst tillstånd, exempelvis medvetlös när hon utnyttjas kommer hon inte att komma ihåg något av händelsen och då läggs mannens berättelse till grund för domstolens bedömning.¹⁰⁷ Om fallet hade gått till rättegång under nu gällande lagstiftning hade skillnaden blivit att männen åtalats och friats från en anklagelse om våldtäkt istället för sexuell utnyttjande. Det skulle även fortsättningsvis finnas svårigheter med hjälplöst tillstånd och gärningsmannens insikt om detta.

Med en samtyckesreglering skulle det kunna tänkas att det sätts en aning högre krav på mannen att försäkra sig om ett verkligt samtycke. Att ta initiativ till sex genom sina handlingar kan dock ses som samtycke. Dessutom blir det i engelsk rätt precis som i Sverige svårt att visa att mannen förstod att det inte fanns något egentligt samtycke. I en situation där kvinnan tar initiativ kan det även ses som rimligt att tro att samtycke förelåg.

Den här typen av hjälplöst tillstånd måste vara ytterst ovanligt och jag vet inte om en liknandes situation kan regleras på ett lämpligt sätt med lagrevisioner, vad jag dock anser önskvärt är att sättet det diskuteras på i domen ska ändras. När den nya lagen infördes behölls kravet på tvång för att undvika offerfokusering. Citatet nedan diskuterar inte kvinnas hjälplöshet som tingsrätten skriver inledningsvis utan hennes eventuella samtycke. Liknande omständigheter borde inte behöva diskuteras ens med en samtyckesreglering. Vad kan egentligen utläsas av att en kvinna frågar om skjuts förutom just att hon vill ha lift. Nedanstående citat är från tingsrättens dom och står att läsa efter att domstolen redan har frikänt männen;¹⁰⁸

”Tingsrätten skulle egentligen ha kunnat stanna här, men vill ändå framhålla följande om pojkarnas insikt i VG: s eventuella hjälplöshet och om de utnyttjat denna. De kände eller kände till henne sedan tidigare. De hade pratat med henne på restaurangen. I.Y. hade dansat med henne. V.G. hade under dansen enligt pojkarna betett sig minst sagt sexuellt, något som V.G. inte kunnat utesluta. Hon uppfattas även enligt sig själv som flirtig. Hon följde med frivilligt i bilen och hade t.o.m. utbett sig om skjuts. Pojkarna hade hört av kamrater att V.G. haft samlag med två personer, bekanta till pojkarna, samtidigt vid i vart fall ett tillfälle, något som bekräftats av V.G. Hon var enligt vittnesmål glad och fnittrig när hon lämnade restaurangen. Även om det kan vara svårt att förstå hur någon frivilligt vill vara med på sådana aktiviteter som V.G. var i lägenheten, kan detta beteende från pojkarnas synpunkt inte anses vara så onaturligt, att åklagaren styrkt sitt påstående att de skulle ha utnyttjat V.G:s tillstånd.”

---

¹⁰⁷ Leijonhufvud, Diesen, 2004-07-05

¹⁰⁸ NJA 2004 s 231 s 234-235

5.6 Den nya lagens tillämpning

5.6.1 Inledning

Den nya lagen tillämpades för första gången i november 2005. HovR skärpte straffet för en man som haft samlag med en redlöst berusad kvinna och en kvinna som sov. Detta hade innan lagändringen bedömts som sexuellt utnyttjande men i och med att hjälplösa tillstånd nu omfattas av våldtäktsparagrafen dömdes mannen till tre års fängelse för våldtäkt av de två kvinnorna.¹⁰⁹

Nedanstående fall illustrerar de svårigheter som kvarstår även med den nya lagen. TR påpekar dessutom att med en samtyckesreglering hade samtliga män kunnat dömas för våldtäkt.

5.6.2 Rättsfallet B 5763-05

Fallet rör en 15-årig flicka, M, som rymt från ett behandlingshem. Efter några dagar utan sömn och mat var hon desperat och blev erbjuden sovplats hos tre män som hon mötte på en tågstation.¹¹⁰ Under natten har först en av männen haft ett vaginalt samlag med flickan och sedan har de andra två först försökt genomföra vaginala samlag men sedan haft orala samlag med henne.¹¹¹ Vid det första samlaget uppstod en skada i slidan, enligt läkaren som vittnade är det mycket ovanligt att en sådan skada uppstår även vid ofrivilliga samlag och att det gör ”väldigt, väldigt ont” att fortsätta eller ha ytterligare samlag efter att skadan har uppstått.¹¹²

Männen medgav samlagen men förnekade att något våld hade använts eller att M skulle befunnit sig i ett hjälplöst tillstånd på grund av alkohol-förtäring, sömn- och näringsbrist.¹¹³

I övrigt kan tilläggas att det finns en videosekvens som männen filmade mellan övergreppen där målsäganden leds från toaletten medan olika könsord och skratt kan höras på videobandet.¹¹⁴

Båda TR och HovR bedömde det vaginala samlaget som våldtäkt eftersom flickan då försökte knuffa bort mannen. Det två orala samlagen kunde inte bedömas som våldtäkt eftersom flickan inte befanns sig i ett hjälplöst tillstånd och inte heller markerade tydligt att hon inte ville. Dock skriver domstolarna att situationen som sådan varit hänsynslös och visade på en avsaknad av empati.¹¹⁵

I TR påpekas särskilt att lagstiftaren har valt att inte föra in något rekvisit angående bristande samtycke och att den nya lagen inte utvidgat hjälplöst tillstånd. En särskilt utsatt situation omfattas inte av begreppet.¹¹⁶

---

¹⁰⁹ Sydsvenskan.se, 2005-11-08

¹¹⁰ B 5763-05 TR s 18-19

¹¹¹ B 5763-05 TR s 17-18

¹¹² B 5763-05 TR s 31

¹¹³ B 5763-05 TR s 17-18

¹¹⁴ B 5763-05 HovR s 11

¹¹⁵ B 5763-05 TR s 36

¹¹⁶ B 5763-05 TR s 34

Detta stämmer med svensk lagtext men HD uttalade i Tumbafallet att bristande samtycke är avgörande och att våld eller hot enbart ska ses som delbevisning. TR skriver även att det hade varit annorlunda om lagstiftningen varit baserad på ett krav på samtycke och i ett sådant fall hade TR kunnat döma alla de inblandade för våldtäkt.¹¹⁷ Med en samtyckesreglering hade det inte funnits något krav på flickan att markera sin ovilja men jag tror att det ändå hade uppstått svårigheter när det gäller det två orala samlagen. I en samtyckesreglering krävs inte att samtycke/bristande samtycke är uttalat. Det kan likväl visas genom en persons handlande. I det här fallet framstår det som flickan initierade det orala samlagen (antagligen för att undvika ytterligare smärtsamma vaginala samlag) och det skulle vara svårt att bevisa männens insikt om bristande samtycke. Jag anser att situationen bör ses som att flickan inte hade något val, hon skulle vad hon än gjorde blivit utsatt för övergrepp och hon valde då det som var minst plågsamt. Detta är inte anledning att fria männen.

Det här fallet illustrerar de svårigheter som finns även med den nya lagen. Denna problematik var regeringen medveten om när lagändringarna genomfördes men de valde trots detta att inte utvidga omfattningen av hjälplöst tillstånd eller sänka kravet på att offret ska sätta gränserna. Fallet illustrerar med all tydlighet de höga kraven på hjälplöst tillstånd, flickan var i en desperat situation, hon hade inte ätit på flera dagar och var kraftigt berusad. På videosekvenser ser man henne röra sig långsamt och hon ser närmast avtrubbad ut när hon låter sig ledas tillbaka till sovrummet.¹¹⁸ Dessutom är hon ensam med flera män.

---

¹¹⁷ B 5763-05 TR s 36

¹¹⁸ B 5763-05 HovR s 11

6 Bulgariendomen

6.1 Fallet i korthet

Bulgariendomen meddelades år 2004 av Europadomstolen. Rättsfallet rörde en 14-årig flicka från Bulgarien som hävdade att hon blivit våldtagen av två män. Fallet lades ner eftersom det inte fanns bevisning om att flickan blivit tvungen till samlag genom våld eller hot. Det fanns inte heller några bevis om att hon gjort motstånd. Frågan var om Bulgarien hade brutit mot konventionen om mänskliga rättigheter, alltså att staten misslyckats med att ge ett tillräckligt starkt skydd mot sexuella övergrepp. Domens betydelse för svensk lagstiftning har diskuterats.

Nedanstående utsaga är hur flickan, MC beskrev händelsen. Männen förnekade först att de haft samlag med MC men medgav sedan detta men hävdade att det skett med samtycke.

MC hade träffat de tre männen när hon besökte ett diskotek, två av dem kände hon sedan tidigare, varav den ena var en klasskamrats äldre bror. Männen föreslog att de skulle besöka ett annat diskotek vilket målsäganden accepterade, förutsatt att de skjutsade hem henne innan klockan 23.00. På vägen till målsägandens hus bestämde männen att de skulle åka och bada och körde till en ensligt belägen reservoar. Männen gick ur bilen varefter en av dem kom tillbaka och satte sig bredvid MC och började kyssa henne. Flickan bad honom att gå därifrån och försökte knuffa bort honom men han höll fast hennes händer och fällde ner sätet så hon hamnade i horisontalt läge. Därefter drog han av hennes kläder på underkroppen och genomförde ett samlag. Efter händelserna vid reservoaren fortsatte sällskapet till ett hus, MC följde med in eftersom hon förväntade sig beskydd från sin klasskamrats äldre bror. Istället tryckte han ner henne på en säng och även han genomförde ett samlag med MC, inte heller här lyckades hon göra något större motstånd.¹¹⁹

Fallet var föremål för ett flertal utredningar men åklagaren beslutade sedan att all vidare utredning skulle avslutas eftersom det inte gick att bevisa att männen använt sig av hot eller våld och inte specifikt att MC hade gjort motstånd.¹²⁰

Europadomstolen konstaterar till att börja med att Bulgariens lag inte skiljer sig nämnvärt från andra länders lagstiftning och att det i lagen inte finns något krav på att offret ska ha gjort motstånd.¹²¹ Den bulgariska regeringen kunde dock inte motbevisa anklagelserna om en restriktiv tillämpning av lagen. I rättsfallen från Bulgariens högsta domstol hade betydande våld använts i alla fall utom i de när offret varit fysiskt eller psykiskt handikappat. Detta tyder på att fall med mindre våldsanvändning inte åtalas.

---

¹¹⁹ Bulgariendomen p 9-43

¹²⁰ Bulgariendomen p 44-71

¹²¹ Bulgariendomen p 170

Det är enligt Europadomstolen tillräckligt att visa att MC:s anklagelse bygger på bärkraftiga argument och att den bulgariska regeringen inte kunnat motbevisa dessa.¹²² I det här fallet hade de bulgariska myndigheterna inte undersökt de omständigheter som skulle kunna ha styrkt MC berättelse därför att det lades för stor vikt på bevisning angående våldsanvändning eller hot. Dessutom klassificerades motstånd från offret praktiskt sett som ett brottsrekvisit.¹²³ Därmed ansågs att Bulgarien brutit mot Europakonventionens artikel 3 och 8 genom att inte ge ett tillräckligt skydd mot sexuella övergrepp.

6.2 Europadomstolens översikt av europeisk lagstiftning

Europadomstolen konstaterar att historiskt sett fanns det ofta ett krav på våld och att offret bevisligen gjort motstånd. Under de senaste årtiondena kan man dock se en klar och tydlig trend i Europa att lagen har moderniserats och att trånga och formella definitioner har frångåtts. Framförallt har kravet på motstånd från offret försvunnit och i common law länderna har kravet på tvång helt tagits bort. I de kontinentaleuropeiska länderna krävs fortfarande våld eller hot i lagstiftningen men i praktiken fokuseras på frånvaron av samtycke. Det konstateras att den internationella brottstribunalen, ICC: s bedömning av våldtäkt efter konflikten i före detta Jugoslavien är en del av en universell trend. Det är avsaknaden av samtycke som är avgörande. Europadomstolen menar att ett krav på motstånd under alla omständigheter gör att vi riskerar att synnerligen straffvärda handlingar förblir ostraffade. Artikel 3 och 8 i konventionen om mänskliga rättigheter gör att medlemsländerna för att inte bryta mot sina åtaganden måste utreda och bestraffa alla sexuella handlingar som skett med bristande samtycke. Detta omfattar även de fall där offret inte har gjort något motstånd.¹²⁴ Europadomstolen hänvisade även till ministerkommitténs beslut om att allt sexuellt umgänge som sker utan samtycke ska bestraffas även om offret inte gjort motstånd. Detta för att effektivt kunna förhindra våld mot kvinnor.¹²⁵

Här kan det även vara av särskilt intresse att se hur Europadomstolen beskriver den engelska lagstiftningen. Lagen sammanfattas kort, Bulgariendomen avdömdes innan lagändringarna som genomfördes 2003. Det vill säga innan definitionen av samtycke och innan presumptionsreglerna fanns i lagtext. Det Europadomstolen fokuserar på är rättsfallet Olugboja och vad som konstaterades där: att underkastelse inte är detsamma som samtycke. Det konstateras dock att enligt viss doktrin leder inte fall som skett under liknande omständigheter till åtal, det vill säga fall där inga

---

¹²² Bulgariendomen p 173-174

¹²³ Bulgariendomen p 182

¹²⁴ Bulgariendomen p 156-166

¹²⁵ Bulgariendomen p 166

direkta hot uttalats och det har handlat om underkastelse och inte samtycke från offret.¹²⁶

6.3 Bulgariendomens betydelse för svensk lagstiftning

Bulgariendomens betydelse för en framtida svensk sexualbrottslag övervägdes i förarbetena inför lagändringen 2005. I lagrådsremissen anses inte att Sverige skulle behöva införa samtyckesreglering för att inte bryta mot konventionen om mänskliga rättigheter. Huvudskälet mot ett införande är oro för att det skulle leda till en allt för stor fokusering på offret.¹²⁷ Justitieutskottet delar regeringens uppfattning och instämmer även i de argument som används mot att införa en lagstiftning som enbart ser till bristande samtycke.¹²⁸ Lagrådet är av en annan åsikt och anser att frågan bör utredas ytterligare. De pekar bland annat på följande uttalande i domen;

“the member States positive obligations under Articles 3 and 8 of the Convention must be seen as requiring the penalisation and effective prosecution of any non-consensual sexual act, including in the absence of physical resistance by the victim”

Lagrådet tillägger dock att redan idag är vissa sexuella handlingar som skett utan våld eller hot straffbara som sexuellt utnyttjande och därför föreslogs en uppmjukning av begreppet hjälplöst tillstånd så att särskilt utsatta situationer skulle omfattas. En sådan uppmjukning skulle vara i överensstämmelse med Bulgariendomen. Lagrådet menar att det inte är nödvändigt att allt oönskat sexuellt umgänge klassificeras som våldtäkt utan det är tillräckligt med att det är straffbart.¹²⁹ Denna uppmjukning av hjälplöst tillstånd genomfördes inte.

I Bulgariendomen finns det även uttalanden som tyder på att Europadomstolen inte avsåg att alla medlemsstaterna skulle införa samtyckesreglering. Under punkt 154 i Bulgariendomen skriver domstolen följande;

“In respect of the means to ensure adequate protection against rape, States undoubtedly enjoy a wide margin of appreciation. In particular, perceptions of a cultural nature, local circumstances and traditional approaches are to be taken into account”

Europadomstolen menar alltså att staterna har bred marginal att själva bestämma hur de på ett effektivt sätt ska utreda och bestraffa sexualbrott. I domen diskuteras även den vida betydelsen av ”force” och ”threat”, (här våld och hot). Europadomstolen menar att i vissa länder anses det vara våld

---

¹²⁶ Bulgariendomen p 139-142

¹²⁷ Prop 04/05:45 s 37

¹²⁸ 2004/05:JuU16 s 12

¹²⁹ Prop 04/05:55 s 39-40

enbart genom att gärningsmannen genomförde den sexuella handlingen utan samtycke.¹³⁰ I Sverige är kravet på våld uppfyllt genom ett begränsande av rörelsefriheten eller att gärningsmannen tvingar isär offrets ben. Sveriges våldtäktslag är uppbyggd som Bulgariens med krav på våld/hot eller att kvinnan inte var kapabel att försvara sig (hjälplost tillstånd).¹³¹ Europadomstolen konstaterade att Bulgariens våldtäktslag är mycket lik andra Europeiska länders lagstiftning men att det är tillämningen av lagen man är kritisk mot.

Till skillnad mot vad som redovisats ovan anser Madelaine Leijonhufvud (Professor i Straffrätt) och Christian Diesen (Professor i Processrätt) att Sverige måste strafflägga alla sexuella övergrepp som sker utan samtycke. Tvång ska inte längre vara ett kriterium, utan bristande samtycke är tillräckligt. Denna slutsats drar professorerna från Bulgariendomen. De anser även att kommitténs och regeringens huvudargument, att undvika fokusering på offret inte är hållbart och menar att offerfokusering inte automatiskt följer av samtyckesreglering. Bevisbördan ligger även fortsättningsvis på åklagaren som ska bevisa bristande samtycke men utredningen ska koncentreras till vad mannen gjorde för att förvissa sig om att kvinnan samtyckte. Detta skulle sända ut de önskvärda signalerna. Det är personen som initierar sexuellt umgänge som ska försäkra sig om samtycke och inte tvärtom, den som inte tog initiativ som skall övertyga om att hon inte vill.¹³²

Även Suzanne Wennberg anser att Bulgariendomen betyder att Sverige måste ändra sin lagstiftning för att inte bryta mot Europakonventionen. Vidare föreslår hon att man låter en ny lag som bestraffar samlag utan uttryckligt samtycke verka parallellt med nuvarande lag. Hon menar dock på att detta kommer att leda till en ökad offerfokusering.¹³³

6.4 Sammanfattning

Europadomstolen menar att en våldtäktsutredning måste undersöka alla omständigheter och inte lägga för stort fokus på hot eller vålds användning eller att offret gjort motstånd. Domstolen menar att ett krav på motstånd under alla omständigheter gör att synnerligen straffvärda handlingar riskerar att förbli ostraffade.

När det gäller konsekvenserna av domen för Sveriges del finns olika uppfattningar. Vissa menar att för att inte bryta mot konventionen om mänskliga rättigheter måste Sverige införa samtyckesreglering. Medan andra menar att det räcker med att sexuella handlingar utan samtycke är straffbara och inte nödvändigtvis behöver omfattas av våldtäktsparagrafen. Lagrådet ansåg att frågan borde utredas ytterligare innan en lagändring genomfördes och föreslog en utvidgning av begreppet hjälplost tillstånd för att anpassa svenska lag till Bulgariendomen. Med en uppmjukning hade fler

---

¹³⁰ Bulgariendomen p 171

¹³¹ Bulgariendomen p 74

¹³² Leijonhufvud/Diesen, 2004-07-05

¹³³ Wennberg, 2004-03-28

situationer omfattats av våldtäkt och en utvidgning av hjälplöst tillstånd hade gjort att det inte satts lika höga krav på offret att själv sätta gränserna.

7 Problem med samtyckesreglering och alternativa lösningar

7.1 Inledning

Något som jag funnit mycket intressant är att i länder där tvång är kriteriet för våldtäkt anser många att det skulle vara ett steg framåt att införa samtyckesreglering. I länder med samtyckesreglering ifrågasätts lagstiftningen och kritiker menar att samtycket borde tas bort och enbart våld eller hot undersökas. Detta för att undvika att utredningen fokuseras på offret. Detta illustreras nedan av lagstiftningen i Michigan, USA. Jag kommer här även att skriva om Victoria, Australien som valde att behålla ”consent”. Begreppet har där utvecklats och kallas numera ”free agreement”.

7.2 Offerfokusering

Offerfokusering är ett problem när det gäller våldtäkt oavsett om det finns krav på samtycke eller tvång. Dock verkar fokuseringen bli större när det är samtycke som är avgörande. Sutorius/Kaldal påpekar att i England fokuserades utredning och rättegång på offret redan innan samtyckesreglering infördes och menar därför att det inte borde bli en större fokusering än tidigare i Sverige med ett eventuellt införande.¹³⁴ Med samtyckesreglering måste omständigheter angående hur offret skulle ha förmedlat samtycke undersökas och i detta ligger att offret blir fokus under rättegång. Problemet är att det anses kunna utläsas samtycke ur faktorer som jag anser vara irrelevanta så som klädsel, alkoholvanor och tidigare sexuella erfarenheter. Jennifer Temkin undersökte engelsk rätt gällande bevisning angående tidigare sexuella erfarenheter. Hon utförde intervjuer med tio mycket meriterade advokater med stor erfarenhet både som försvarare och åklagare i våldtäktsmål. Av intervjuerna framkom att den centrala försvarsstrategin var att försöka underminera målsägandens trovärdighet genom att bland annat ta upp hennes beteende, klädsel och sexuella historia.¹³⁵ Detta bekräftas av en undersökning från 1996 som visade att över hälften av kvinnorna som uppgivit att de blivit våldtagna av en manlig bekant blev utfrågade angående detta.¹³⁶ Temkin menar att i common law länderna ger domarna försvarssidan fritt spelrum under korsförhöret. I England fungerar det som i Sverige, inget onödigt tas upp som bevisning och det är domaren som ska se till att inga icke relevanta frågor ställs till offret. Temkin menar att attityden till sexualbrott måste

---

¹³⁴ Sutorius/Kaldal 2003, s 177

¹³⁵ Temkin 2000, s 199

¹³⁶ SOU 2001:14 s 137

ändras, detta genom ett omfattande utbildningsprogram för domare och försvarsadvokater.¹³⁷ Temkins bok publicerades 1987 och sedan dess har vissa ändringar genomförts, 1999 reglerades i lag när det är tillåtet att använda sexuella erfarenheter som bevisning (Youth justice and criminal evidence act). Regleringen har tolkats mycket brett och i det första fallet som nådde överhuset valde domstolen att ignorera lagen med hänvisning till Europakonventionen och rätten till en rättvis rättegång.¹³⁸

Det har även gjorts studier som visar att en våldtäktsrättegång inte skiljer sig från andra typer av mål. David Brerton menar i en artikel för *British journal of criminology* att en våldtäktsrättegång är mycket lik en misshandelsrättegång. Detta grundar han på en undersökning i ”Melbourne County Court” som företogs mellan 1989-91. Författaren påpekar att det är lika vanligt att målsäganden i ett misshandelsfall får svara på frågor om dryckesvanor och emotionell stabilitet och att försvaret försöker att ifrågasätta hans trovärdighet. Den stora skillnaden är frågor om tidigare sexuella erfarenheter.¹³⁹ Brereton's slutsats bekräftas av andra undersökningar som företagits i England. Det har även hävdats att generellt i common law tillåts bevisning som enbart har som syfte att göra målsäganden mindre trovärdig.¹⁴⁰ Denna offerfokusering har blivit hårt kritiserad och sedan den svenska sexualbrottskommittén undersökte engelsk rätt har förändringar genomförts som gör våldtäktslagstiftningen tydligare. Trots lagreglering om när tidigare sexuella erfarenheter får användas i rätten har det engelska systemet misslyckats att skydda kvinnor från ickerelevant bevisning.

När den svenska sexualbrottskommittén diskuterade en tillämpning av samtyckesreglering i Sverige menade de att faktorer som vad kvinnan hade på sig, tidigare sexuella erfarenheter och alkoholvanor skulle behöva undersökas för att se om kvinnan hade samtyckt. Detta var en av anledningarna till att kommittén rekommenderade att kravet på tvång behölls.¹⁴¹ Sutorius/Kaldal anser dock att det är fel att använda sexuell historia som bevisning även med en samtyckesreglering. Det som ska diskuteras är vad som konkret hände vid tillfället.¹⁴²

7.3 Samtyckesreglering i utveckling

7.3.1 Michigan, USA

I delstaten Michigan, USA introducerades en ny våldtäktslag år 1974 efter starka påtryckningar från feministrörelsen.¹⁴³ Tidigare lagstiftning fungerade så att åklagaren först skulle visa att gärningsmannen använt sig av

---

¹³⁷ Temkin 1987, s 6-8

¹³⁸ Elliott, Quinn 2004, s 136

¹³⁹ Brereton 1997, s 242-259

¹⁴⁰ Elliott, Quinn 2004, s 139-140

¹⁴¹ SOU 2001:14 s 128

¹⁴² Sutorius/Kaldal 2003, s 178

¹⁴³ Temkin 1987, s 94

våld, lyckades detta skulle även bristande samtycke bevisas, detta genom att offret ”resisted to the outmost”. Det var bara synnerligen moderna domare som tog hänsyn till omständigheter som att till exempel offret varit paralyserad av rädsla. Med den nya reformen ville man lätta på bevisbördan, det skulle räcka med att bevisa förekomsten av våld. Samtycke försvann helt från lagstiftningen. I praktiken försvann det dock inte, om åklagaren visat att det förekommit våld, till exempel att den åtalade hade haft ett vapen, var det den åtalade som skulle visa att det fanns samtycke och inte som tidigare att åklagaren skulle visa bristande samtycke. Lagändringarna gjorde att betydelsen av ett eventuellt samtycke minskade men domare, åklagare och försvarare var fortfarande bekymrade över problematiken.¹⁴⁴ Lagändringen ledde till fler fällande domar, dock verkade den nya lagen inte påverka attityder.¹⁴⁵

Kate Cook menar i en artikel från 2001 att när samtycke började tillämpas i Michigan igen berodde detta på det mansdominerade samhället. Vissa män blev utan giltigt försvar när samtyckesinvändningen försvann och detta är ologiskt i ett patriarkaliskt samhälle. Cook anser att för att en ny lag ska fungera kan inte bara lagen ändras utan attityden i samhället måste bearbetas först.¹⁴⁶

7.3.2 Victoria, Australien

I delstaten Victoria, Australien behölls samtyckesbegreppet men det kallas nu ”free agreement”. Denna reglering är mycket lik den engelska. Den australiska modellen innebär att det som ska undersökas är hur samtycke har kommunicerats mellan parterna istället för att åklagaren ska bevisa bristande samtycke. Vid en våldtäktsanklagelse ska det fokuseras på vad mannen gjorde för att förvissa sig om samtycke. Samtycke ses som en handling som båda parter måste företa och genom detta har den traditionella synen om den passiva kvinnan och mannen som förförare frångåtts.¹⁴⁷

Kate Cook påpekar i en artikel att den australiska lagstiftningen ofta missförstås så att bevisbördan skulle vara helt omvänd. Hon menar att det som är omvänt är bevisbördan när den åtalade gör en samtyckesinvändning, den åtalade måste då visa varför han trodde att målsäganden samtyckte. Dessa idéer har nu spridit sig och finns bland annat i USA och Canada.¹⁴⁸ När de nya lagändringarna (år 2003) förbereddes i England undersöktes möjligheterna med den australiska lagstiftningen. Utredningen föreslog att ”consent” skulle bytas ut mot ”free agreement” detta genomfördes dock aldrig eftersom det inte ansågs lämpligt att helt överföra idéerna. Presumptionsreglerna i section 75 bygger dock på en liknande uppräkningslista som finns i Victoria.¹⁴⁹

---

¹⁴⁴ Temkin 1987, s 115-117

¹⁴⁵ Temkin 1987, s 149-150

¹⁴⁶ Cook 2002/03, s 14

¹⁴⁷ Cook 2002/03, s 15-16

¹⁴⁸ Cook 2002/03, s 16-17

¹⁴⁹ Home Office July 2000, p 2.10.5-2.10.9

I den australiska lagen finns en förklaring som domaren ska ge juryn när det är relevant. Detta för att klargöra betydelsen av samtycke. I utredningen inför den engelska lagändringen föreslogs att en liknande förklaring av samtycke skulle införas, detta blev dock inte fallet.¹⁵⁰

In a relevant case the judge must direct the jury that –

(a) the fact that a person did not say or do anything to indicate free agreement to a sexual act is normally enough to show that the act took place without the persons free agreement

(b) a person is not to be regarded as having freely agreed to a sexual act just because –

(i) she or he did not protest or physically resist; or

(ii) she or he did not sustain physical injury; or

(iii) on that or an earlier occasion she or he freely agreed to engage in another sexual act (whether or not of the same type), with that person, or a sexual act with another person.

(c) in considering the accused`s belief that the complainant was consenting to the sexual act, it must be taken into account whether that belief was reasonable in all the relevant circumstances.¹⁵¹

---

¹⁵⁰ Home Office July 2000, p 2.11.1-2.11.6

¹⁵¹ Cook 2002/03, s 15-16

8 Slutsatser

8.1 Svensk rätt

Det finns två stora problem i svensk rätt, dels ”glappet” mellan de båda styckena i våldtäktsparagrafen, dels att en slags samtyckesreglering tillämpas i praktiken. Jag anser att i en lagstiftning där tvång är kriteriet för våldtäkt ska samtycke inte undersökas. Först och främst ger det icke önskvärda signaler, en presumtion om att samlag som framtvingas med våld kan övergå till att bli frivilliga samlag. Sexualbrottskommittén påpekade som jag nämnt att om bristande samtycke inte bevisas ska mannen istället dömas för misshandel. Jag tycker detta resonemang är skrämmande. Med ett krav på tvång ska bristande samtycke vara utan betydelse. Har åklagaren visat att mannen slog eller hotade kvinnan ska detta räcka. Parterna i processen måste få ett ökat medvetande om bakgrunden till detta resonemang. Ett eventuellt införande av samtyckesreglering skulle kunna ”röra om i grytan” och öka medvetenheten. Vid ett eventuellt införande bör det finnas riktlinjer om vilka omständigheter som är av betydelse. Svensk rätt har fri bevisprövning men detta behöver inte påverkas eftersom det redan finns en regel om att inget onödigt ska dras in i processen. En diskussion angående detta är nödvändig, speciellt med tanke på hur det resonerades i utredningen, kommittén menade att omständigheter som kvinnans klädsel och berusningsgrad skulle kunna indikera ett samtycke. Sutorius/Kaldal anser att det enda som ska undersökas är vad som hände vid tillfället och att även med en samtyckesreglering är det fel att se till omständigheter som till exempel tidigare sexuella erfarenheter. När det gäller ”glappet” mellan de situationer då kvinnan befinner sig i hjälplöst tillstånd och situationer då hon måste klargöra att hon inte vill ha samlag kvarstår problemet även med den nya lagen, vilket redan visats i praktiken. Lagrådet föreslog en uppmjukning av begreppet hjälplöst tillstånd genom att det även skulle omfatta en särskilt utsatt situation. Detta infördes dock aldrig och situationer där offret uppenbarligen har haft svårt att freda sig och säga ifrån innefattas inte. Med en samtyckesreglering skulle detta problem försvinna eftersom det inte finns krav på att offret ska agera utan det räcker med att hon faktiskt inte samtycker.

8.2 Förarbetena

Jag tycker att samtyckesreglering inte gavs en uppriktig möjlighet som alternativ till krav på tvång i förarbetena. Delvis på grund av de tvetydigheter som fanns och dels för att kommittén använde sina egna fördomar mot en samtyckesreglering. Dessutom avfärdades samtyckesreglering med hänvisning till den offerfokusering som finns i England. Kommittén utgår i delar av utredningen från att offret måste uttala bristande samtycke med en samtyckesreglering och pekar på svårigheter att skydda berusade personer. I engelsk rätt måste inte offret klargöra sin ovilja,

det är i svensk rätt det fungerar så. På andra ställen i utredningen utgås från den engelska versionen av samtyckesreglering.

Den största anledningen till att det ansågs olämpligt att införa samtyckesreglering var den oro att det skulle innebära en liknande offerfokusering som finns i England. Det behöver inte nödvändigtvis bli så, redan innan samtyckesreglering infördes i England fokuserades på offret och det verkar snarare vara en del av den engelska rättskulturen än en följd av samtyckesreglering. Undersökningar har dessutom visat att en våldtäktsrättegång inte skiljer sig mycket från till exempel en rättegång om misshandel. Detta tyder även det på att offerfokuseringen inte har med själva samtyckesregleringen att göra.

Kommittén använder även sina egna fördomar emot samtyckesreglering när de menar att omständigheter så som kvinnans klädsel och berusningsgrad kan användas för att bevisa samtycke. Sutorius/Kaldal menar att oberoende av reglering är det fel att använda ovanstående som bevisning, det som ska undersökas är vad som konkret hände vid tillfället.

8.3 Bulgariendomen

När det gäller Bulgariendomen finns det olika åsikter angående dess betydelse för svensk lagstiftning. Vissa menar att för att inte bryta mot konventionen om de mänskliga rättigheterna måste Sverige införa samtyckesreglering medan andra anser att det inte är nödvändigt. Vad som däremot står klart av domen är att sexualbrott måste utredas och bestraffas effektivt. Denna effektivitet kan ifrågasättas för svensk del. Christian Diesen skriver i en artikel från 2004 att 95 av 100 anmälningar om våldtäkt läggs ner och att den officiella statistiken är ”helfalsk”. Undersökningen visar att den vanligaste motiveringen till nedläggningen är att brott ej kan styrkas. Enligt Diesen beror detta på att det aldrig gjorts någon verklig utredning. Detta grundas i den misstro som våldtagna kvinnor möts av och som i sin tur leder till att många väljer att inte längre medverka i utredningen. Detta ses då som ett tecken på att många kvinnor falskt uppger att de blivit våldtagna och misstänksamheten ökar ytterligare.¹⁵²

Överåklagare Birgit Thunved, chefen för åklagaremyndighetens nationella utvecklingscentrum för vålds- och sexualbrott har även hon uttalat att sexualbrott ofta utreds bristfälligt och att för få anmälningar leder till åtal. Utvecklingscentret har under 2005 överprövat nedlagda utredningar där en part (oftast målsäganden) har anmält missbelåtenhet. Hittills har tre av dessa nedlagda utredningar gått vidare till åtal.¹⁵³

---

¹⁵² Diesen, ”Helfalsk polisstatistik om våldtäkter”

¹⁵³ Sydsvenskan.se, 2005-12-30

8.4 Engelsk rätt

Det stora problemet i engelsk rätt är offerfokusering. Som jag nämnt ovan är sambandet mellan samtyckesreglering och fokusering på offret inte obestridlig. Redan innan samtyckesreglering infördes i England inriktades utredning och rättegång på offret och undersökningar har visat att även i misshandelsfall inriktas processen på att underminera offrets trovärdighet. Den reglering som infördes angående bevisning om tidigare sexuella erfarenheter tolkades med hjälp av Europakonventionen brett och parlamentets intentioner med lagen ignorerades.

Ett exempel på när samtyckesreglering fungerar bra är att det går att döma för våldtäkt i situationer som i rättsfallet Olugboja. Med ett krav på tvång hade det i en liknande situation blivit svårt att döma för våldtäkt.

8.5 Slutligen

Jag har fått frågan om vad jag tycker ett flertal gånger, vad fungerar egentligen bäst, krav på tvång eller krav på samtycke? När jag började skriva den här uppsatsen var jag övertygad om att en samtyckesreglering var den mest lämpliga lösningen. Nu vet jag inte längre eftersom båda regleringarna har för- respektive nackdelar.

Fördelen med krav på tvång är att domstolen kan fokusera på enbart på gärningsmannens handlande. Nackdelen med den svenska regleringen är att det inte fungerar på detta sätt. Med ett krav på tvång anser jag att offrets vilja, uttalad eller ej ska vara helt utan betydelse. Fördelen med samtyckesreglering är att genom att inte ha ett krav på våld krävs inte heller motstånd från offret. Därmed finns inte problematiken med en uppdelning mellan olika tillstånd och vad som då krävs av offret. Ett stort minus med samtyckesreglering är att det betyder att offrets beteende måste undersökas och detta ofta leder till att irrelevanta fakta som tidigare sexuella erfarenheter används som bevisning.

Jag anser att det egentligen inte är något fel på varken engelsk eller svensk lagstiftning, det är tillämpningen som är problemet. I England främst på grund av offerfokusering och de omständigheter som används som bevisning för bristande samtycke och i Sverige kravet på tvång och bristande samtycke. Tillämpningen grundas på bakomliggande orsaker som föreställningar om kön och fördomar.

Bilaga A

Sexual Offences Act 2003

1 Rape

- (1) A person (A) commits an offence if-
  - (a) he intentionally penetrates the vagina, anus or mouth of another person (B) with his penis,
  - (b) B does not consent to the penetration, and
  - (c) A does not reasonably believe that B consents.
- (2) Whether a belief is reasonable is to be determined having regard to all the circumstances, including any steps A has taken to ascertain whether B consents.
- (3) Sections 75 and 76 apply to an offence under this section

74 "Consent"

For the purpose of this (Act) a person consents if he agrees by choice, and has the freedom and capacity to make that choice.

75 Evidential presumptions about consent

- (1) If in proceedings for an offence to which this section applies it is proved-
  - (a) that the defendant did the relevant act,
  - (b) that any of the circumstances in subsection (2) existed, and
  - (c) that the defendant knew that those circumstances existed, the complainant is to be taken not to have consented to the relevant act unless sufficient evidence is adduced to raise an issue as to whether he consented, and the defendant is to be taken not to have reasonably believed that the complainant consented unless sufficient evidence is adduced to raise an issue as to whether he reasonably believed it.
- (2) The circumstances are that-
  - (a) any person was, at the time of the relevant act or immediately before it began, causing the complainant to fear that immediate violence would be used against him;
  - (b) any person was, at the time of the relevant act or immediately before it began, causing the complainant to fear that violence was being used, or that immediate violence would be used against another person;
  - (c) the complainant was, and the defendant was not, unlawfully detained at the time of the relevant act;
  - (d) the complainant was asleep or otherwise unconscious at the time of the relevant act;
  - (e) because of the complainant's physical disability, the complainant would not have been able at the time of the

relevant act to communicate to the defendant whether the complainant consented;

- (f) any person had administered or caused to be taken by the complainant, without the complainant's consent, a substance which, having regard to when it was administered or taken, was capable of causing or enabling the complainant to be stupified or overpowered at the time of the relevant act.

(3) In subsection (2)(a) and (b), the reference to the time immediately before the relevant act began is, in the case of an act which is one of a continuous series of sexual activities, a reference to the time immediately before the first sexual activity began.

Bilaga B

Brottsbalken 6 kapitlet

1 § Den som genom misshandel eller annars med våld eller genom hot om brottslig gärning tvingar en person till samlag eller till att företa eller tåla en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens art och omständigheterna i övrigt är jämförlig med samlag, döms för våldtäkt till fängelse i lägst två och högst sex år.

Detsamma gäller den som med en person genomför ett samlag eller en sexuell handling som enligt första stycket är jämförlig med samlag genom att otilbörligt utnyttja att personen på grund av medvetlöshet, sömn, berusning eller annan drogpåverkan, sjukdom, kroppsskada eller psykisk störning eller annars med hänsyn till omständigheterna befinner sig i ett hjälplöst tillstånd.

Är ett brott som avses i första eller andra stycket med hänsyn till omständigheterna vid brottet att anse som mindre grovt, döms för våldtäkt till fängelse i högst fyra år.

Är brott som avses i första eller andra stycket att anse som grovt, döms för grov våldtäkt till fängelse i lägst fyra och högst tio år. Vid bedömning av om brottet är grovt skall särskilt beaktas, om våldet eller hotet varit av särskilt allvarlig art eller om fler än en förgripit sig på offret eller på annat sätt deltagit i övergreppet eller om gärningsmannen med hänsyn till tillvägagångssättet eller annars visat särskild hänsynslöshet eller råhet. Lag (2005:90).

Käll- och litteraturförteckning

Litteratur

Andersson, Ulrika, *Hans (ord) eller hennes*, Bokbox Förlag, 2004

Andersson, Ulrika, *Hans våld eller hennes vilja? En diskussion om den rättsliga prövningen av våldtäkt*, Juridisk tidskrift vid Stockholms universitet, 2004/05:1 s 222-229

Barkin, Maria, *Våldtäkt som rättslig konstruktion; en feministisk analys*, examensarbete vid Juridiska fakulteten, Lunds universitet, 2001

Brereton, David, *How different are rape trials?* British Journal of Criminology, 1997, 37, s 242-259

Cook, Kate, *An assessment of the legal definition of consent, in the light of the current review of sexual offences law*, Contemporary Issues in Law, volume 6, issue I 2002/03

Elliott, Catherine, Quinn, Frances, *Criminal law*, booksites.net, 2004

Holmqvist, Lena, Leijonhufvud, Madelaine, Träskman, Per Ole, Wennberg, Suzanne, *Brottsbalken, en kommentar, del I*, Norstedts Juridik, 2005

Jones, Helen, *Rape consent and communication: Re-setting the boundaries*, Contemporary Issues in Law, volume 6, issue I 2002/03

Smith, JC, *Smith & Hogan Criminal Law*, Butterworths, 2003

Sutorius, Helena, Kaldal, Anna, *Bevisprövning vid sexualbrott*, Norstedts Juridik, 2003

Temkin, Jennifer, *Rape and the criminal justice at the millennium*, Nicolson, Donald, Bibbings, Lois, (edited by) Feminist perspectives on criminal law, Cavendish publishing, 2000

Temkin, Jennifer, *Rape and the legal process*, Sweet & Maxwell, 1987

Wennberg, Suzanne, *Södertäljemålet och förhållandet mellan våldtäkt och sexuellt utnyttjande*, Juridisk tidskrift vid Stockholms universitet, årgång 9, 1997/98 s 506-512

Wennberg, Suzanne, *Våldtäkt – med eller mot kvinnans vilja?* Juridisk tidskrift vid Stockholms universitet, årgång 16, 2004/05, s 113-131

Artiklar från dagspress

Diesen, Christian, "*Helfalsk polisstatistik om våldtäkter*". *Ny undersökning visar att 95 av 100 anmälningar om våldtäkt lags ner, oftast utan utredning*, Dagens Nyheter 2004-03-10

Leijonhufvud Madeleine, Diesen Christian, *Sexbrottens moment 22*, Svenska Dagbladet 2004-07-05

TT, *Krav på samtycke för sex*, DN.se, 2004-12-08

TT, *Sex med berusad flicka inte våldtäkt*, Sydsvenskan.se, 2005-10-07

TT, *Sex med redlöst berusad är våldtäkt*, Sydsvenskan.se, 2005-11-08

TT, *Tre åtal när sexbrott prövas på nytt*, Sydsvenskan.se, 2005-12-30

Wennberg, Suzanne, "*Täpp till lucka i våldtäktslagen*", Dagen Nyheter 2004-03-28

Offentligt tryck

Sverige:

Sexualbrotten, Ett ökat skydd för den sexuella integriteten och angränsande frågor, SOU 2001:14

En ny sexualbrottslagstiftning, Prop 2004/05:45

Översyn av lagstiftningen angående sexualbrott, Direktiv 1998:48

Sexualbrotten, 2004/05:JuU16

England:

Setting the boundaries, reforming the law on sex offences, Home Office, July 2000

Internet

Sexual assault research, <http://www.amnesty.org.uk/news/press/16618.shtml>
Senast besökt 2006-01-27

Rättsfallsförteckning

Svenska rättsfall

NJA 1988 s 40

NJA 1993 s 310

NJA 1997 s 538

NJA 2004 s 231

B 2494/96

B 5763-05

Engelska rättsfall

DPP v Morgan [1975] 2 All ER 347

Olugboja CA [1982] QB 320

Rättsfall från Europadomstolen

MC v Bulgaria, Application No. 39272/98